

Ātiintyoontoo Kanta

Kiitapuu Koonēētīn

Marakwet Bible Translation and Literacy

P.O. Box 6645,

30100 Eldoret, Kenya

2017

Language: Marakwet is spoken in Marakwet sub-counties, Elgeyo Marakwet county.

Sindre Eide, 2000, United Bible Society

The Hope Factor, Yamamori, Dageforde, Bruner, 2003, Authentic Media

The Skeptics Guide to the Global AIDS Crisis, Dale Bourke, 2004, Authentic Media

This We Teach and Do, Kenyan Episcopal Conference, 2006

Towards an AIDS-Free Generation, AID for AIDS & Scripture Union Africa

Where is the Good Samaritan today? Konstanse Raen, 1993, United Bible Societies & Norwegian Church Aid

Women and Men Together for HIV/AIDS Prevention, Literacy, Gender and HIV/AIDS, Namtip Aksornkool, 2005, UNESCO

A Message of Hope, Catholic Bishops in South Africa, Botswana, and Swaziland, 30 July 2000

A Primer on the ABC Model of AIDS Prevention, 2005, Christian Connections for International Health & Medical Service Corporation International

Africa Praying, A Handbook on HIV/AIDS Sensitive Sermon Guidelines and Liturgy, Musa W. Dube, ed., 2003, World Council of Churches

AIDS Awareness, Sudan Literature Center, 1997

AIDS Is Real and it's in our Church, C. Jean Garland, 2003, African Christian Textbooks

AIDS, you don't have to get it! Tembinkosi Madangatye, 2002 OM Books South Africa

Breaking the Conspiracy of Silence: Christian churches and the Global AIDS Crisis, Donald E. Messer, 2004 Augsburg Fortress

Children affected by HIV/AIDS, Phyllis Killbourn ed., 2002, MARC

Choices & Limits, Life skills for Children and Young People, 2004, Scripture Union Africa

Choose to Wait, 2003, Christ's Hope International

Get Informed, Get the Facts, Kaiser Family Foundation, Henry J,

Healing the Wounds of Trauma, Chapter 10, Hill, Hill, Bagge, Miersma, 2004, Paulines Publications

Ministering to those affected by HIV/AIDS, Training Manual for Church Workers, 2005, Eastern Mennonite Missions and Beth Good

Policy Guidance, Mitigating the Development Impacts of HIV/AIDS, Sept 2005, U.S. Agency for International Development.

Report on the Global AIDS Epidemic, UNAIDS, May 2006.

Responding more effectively to HIV and AIDS Isabel Carter 2004 Tearfund

Responses of the Faith-Based Organizations to HIV/AIDS in Sub-Saharan Africa, Sue Perry, 2003, World Council of Churches

Save our Families, Zimbabwe Catholic Bishop's Conference, March 1991.

Take charge: Bible Study for Youth on HIV/AIDS Related Behaviour,

Ātiintyoontoo Kanta

Wōloo muuktooy :kaaniisa kicham akiriip piich choo ting'ēy Kantapōōr

Nee kaa-iimuutyēē?

Kantapōōr ku mnyoon nyoo pārēy piich choo siirēy 3,000 nkōō ng'wēny pērēētuu aka tōkōl. Kiikupar :mnyooni piich choo siirēy milyōn 35. Mii kālālwēnō nkōō Aprika nyoo mwoorēy kilē “Nēē chō :kipaang'wa kō, ku mātēēpēy :chiich kilē kāchōōnō ānō kitoomō /keekeet.” Mpō ntā /mākuumuukēy /kēēsoop kantapōōr /kēēmuukēy /kēēriip keey kuutyaantaa kantapōōr. Karaam keekeeta kipang'wa kitoomō kuukeeteetech!

Nkōō ng'weny tōkōl kiting'ēy :piich choo lēēkit milyōn 36 kuutyaantaa kantapōōr aku milyōn 25 chēpō piichoochēē kumāng'ēy kamas pō suurpō sahara nyēpō Aprika. Piich chaa chaang' nkōō choochēē kiikunam :kuutyaantaa kantapōōr, ku mēēnkēt kilē kiting'ēy. Nkōō kōōrootin walak chēpō Aprika kisiirēy choo ting'ēy kuutyaantaa kantapōōr akoong'o nkōō sōmōk chēpō piich tōkōl, akupa kimēērsōōt. Pārēy :kuutyaantaa kantapōōr piich choo kayam kēētiirō keey. Sārēē:kōrōōyi laakōōy sikiikwaak. Nkōō kēny nyēpō 2015 ku kiinam kōrōōyi laakōōy choo itēy 150,000 nkōō ng'wēny tōkōl wōloo nyuun chaang' choo pkōōnēy Aprika. Kiikusara mpō :kōrōōyi kōōrootin chaa chaang' kipāyitiin choo kimāntoorēē (Ng'al choo kiimwooru UN AIDS 2015 epidemic update).

Muukēy :kaaniisa ku-ir nee?

Kimii :Yēēsu ng'wēny ku kiing'uutu kilē riiirēē piich choo mnyoonsōōt nkōō choo mārēy toorētō kitya. Mārēy mpō :Yēēsu kaaniiseenyiin ku-ir kilēē nyoonēē. Kiikuupuuk :kōrōōypō kantapōōr yoo oōw nkōō kōōrēenyoon Aprika akēēting'ēy miilyōniis chēpō piich choo mnyoonsōōt nkōō choo mēērsōōt. Kiiku-ir :kōrōōyi kōōrēenyoon kunyir mōsōōk nkōō pānoon choo mēēmuukēy kiriip keey. Mii :Yēēsu kukuurēēch kēētoorētō

pichoochēē.

Mārweēch :Iriin kēēmāng'iisyeē nkōō ng'oroomnyō. Mwoorweēch paaypōl oor nyoo mārweēch :Iriin kēēmāng'iisyeē. Nēē kituup araanonēē kiriipēēch mākinyōōru nta keenaamta piich walak kuutyaantaa kantapōōr. Nkōō kēnyiis choo matyaan ku /kiikeetyam /akeetyam /keekarta kuutyaantaa kantapōōr maseet nkōō Aprika. Piich walak ku kiikuutyam kitya kumwaarta /kēēpāyisyeērēē kōntōm /kēēriipō keey kōrōōyi. Nkōō āmu nee chaa chaang', ku maamuuk :araani akimii kitāsēy taay kisēētēy :kōrōōyi nyēpō kwōng'uut nyoo paanta kuung'aal :piich kuriip. Nēē kuutēēniityō, wōloo /kiiku-āptō nkōō Uganda nyi /kiikupāyisyeērēē tētuut nyēpō koonēētut chēpō paaypōl ku kiichuchuuk seetataa kuutyaantaa kantapōōr nyēpō kwōng'uut, kitya ku nkōō naran chēpō kēnyiis 15-19. Tētuutyooni ku kiitiirō keey koonēētut nyēpō paaypōl nyoo mwoorēy kilē kukirēy keey kitoomō ku-it pērēētuu āpkō aku nēē kaaku-āp keey :piich kuukoonyit keey māsiir karwa. Ng'aleepō kēē pāyisyeē rēē kōntōm /kēē mwoochinii chiich nēē meemuuk kituup ng'aleechu mwoorēy :paaypōl. (Yamamori, 70).

Mii :kāālēwēnō Aprika nyoo mwoorēy kilē, "Mēē kēē tēy :moorina akoong'o kisiryaan." Nēē nam keey kipakoong'o :kaaniisa nkōō Aprika kuumuukēy ku-āpu walat!

Akipō Kiitapuuni

Kiituuyō keey akichēp kiitapuuni Shellbook Publishing Systems ākōō SIL Africa. Kiichēp Shellbook Publishing Systems kiitapuun choo kiipō taay chēpō 'Atiintyoontoo Kanta 1-5, 2004' Nēē mārēy pāyisyeē rēē kiitapuunēpō Shellbook Publishing systems ichēp kiitapuun walak nkōō kuutiing'uung', inyōōrchinii ng'aleekwaak www.shellbook.com kiikuchāmchi :akwaaneek SIL Africa kipāyisyeē rēē atiintoon ākōō piicheen choo mii kiitapuusyēchu. Kiitāsi :SIL tēē puut choo king'ālōolēē , ng'al walak chēpō man ākōō piicheen chēpō koonēē tuut chēpō Paaypōl choo /kiikunyōōrchi kiitapuus choo kākusirchi lēt nyēpō kiitapuuni. Kēērōōrēy kiitapuuni ku kiimii Paulines Publication Africa. Kir nyi nyoo toorētēy piich kisōwu akipō kuutyaantaa kantapōōr ākōō kantapōōr; wōloo

Abidjan, Cote d'Ivoire <http://www.map.org/>

Scripture Union Africa, Aid for AIDS, P.O. Box 525443, City Square 00200, Nairobi, Kenya, <rhubert@su-africa.org>, <http://www.su-africa.org>

Education for Life, PO Box 16516, 06200 Nairobi, Kenya fomatola@su-africa.org

True Love Waits South Africa <www.truelovewaits.org.za>

World Relief, AIDS Technical Unit, Nerea Thigo, Dr. Lillian Wambua, Africa AIDS Director or John Mwangi Communications Officer, P.O. Box 300502, Karen, Nairobi KENYA, Telephone 254-20-88476(68) <http://www.wr.org/ourwork/whatwedo/aidsministries.asp>

HIV/AIDS Special Collection—Nairobi, Kenya, Nairobi Evangelical School of Theology Library: materials in various African languages, maintained by World Relief.

World Vision, Mr. Musombi Timothy, AIDS Officer for World Vision, Nairobi, Kenya

Information on HIV/AIDS Worldwide

Caritas Internationalis www.caritas.org/hiv-aids

Campus Crusade for Christ, Crossroads <http://www.crossroadslink.org/>

Christian Connections for International Health <http://www.ccih.org/resources/ABCplus/index.htm> Join the CCHI-AIDS mailing list by sending a blank email to AIDS-join@ccih.org

Global Fund to Fight AIDS, TB and Malaria <http://www.theglobalfund.org/en/about/aids/default.asp>

PEPFAR, The President's Emergency Plan for AIDS Relief http://www.usaid.gov/our_work/global_health/aids/pepfarfact.html

Scripture Union <http://www.su-international.org>

UNAIDS <http://www.unaids.org/en/>

World Vision HIV/AIDS Hope Initiative http://www.wvi.org/wvi/aids/global_aids.htm

Resources Consulted for this manual

Finding More Help for Your Community

Resources on HIV/AIDS for Africa

Course Materials and Books

Better Choices, Crossroads Curriculum, Campus Crusade for Christ

HIV/AIDS curriculum for Pastors and Church Leaders, African Leadership Series, MAP International Nairobi, Kenya

HIV/AIDS: The Church Cares, A Study Guide and Handbook for Facilitators Southern Africa Alliance church Caring Ministry, <tacsa@mweb.co.za>

Helpers for a Healing Community: a Pastoral Counseling Manual for AIDS. Karl Dortzbach, 1996. MAP.

Mobilizing for Life Program, (Choose Life, Hope at Home, Our Children) World Relief.

Rays of Hope: Managing HIV & AIDS in Africa, Paterne-Auxence Mombe SJ, Paulines Publications Africa, 2004

Speak out on HIV & AIDS, Catholic Bishops of Africa and Madagascar, Paulines Publications Africa, 2006

Organizations

ACROSS, Sudan Literature Center, Nairobi, Kenya

African Jesuit AIDS Network, Box 571, 00606 Nairobi, Kenya
www.jesuitaids.net

AMREF Kenya, PO Box 30125-00100, Nairobi, Kenya <http://www.amferke.org/>

Christ's Hope: Nairobi Office PO Box 7276 Nairobi 00300, Kenya, Tel: 020-609 888 Kisumu Office PO Box 3616, Kisumu 40100, Kenya Tel: 057-202 6024

FLAEM, Family Life and AIDS Education Ministry, Box 30596, Chichiri-Blantyre 3, MALAWI, <flaem2000@yahoo.com>

MAP International: East Africa, No. 209, 3rd Ngong Avenue-Community (Intersection of Bishops & Ngong Roads), PO Box 21663 Nairobi, Kenya; West and Central Africa, Riviera Bonoumin, Lot 1314 Ilot 95

/kiriipitooy kuutyaantaa kantapōōr maseet /ākēēriip piich choo ting'ēy kantapōōr.

/Kipāyiisyēērēē kilē nee kiitapuuni?

Mārēy /kēēpāyiisyēērēē kipakoong'o kiitapuu 'Atiintyoontoo Kanta - kiitapuu koonēētiin' nkōō nyēpō 'Atiintyoontoo Kanta -kiitapuu kiineetan' kipootō siruut choo tiliilēen chēpō kuutiinyoon. Māmārēy kuuneet :koonēētiintēēsoomana akoong'o nkōō pērēē tuu akoong'o. Āpēy sayitiis choo lēēkit ang'wan takuuneeta kikaraam soomana akoong'o. Chu tuupēy ku tētut chēpō wōloo /kiimuukēy /keetuupta kēēnēētēy soomana aka tōkōl:

1. Ātiintyoontēē

Kimārēy /keesooman ātiintyoontooni nkōō kuut nyoo oōw. Kichārēy ātiintyoontooni takusooman :piich choo ng'uloong'ulēy. Mii mpō :ātiintyoontēē kiitapuu koonēētiin akēēng'uutuuy kurkee nyi kinyōōrchinii nkōō kiitapuu kiineetan tākuumuuk kuutoorēt :koonēētiin akwaanek wōloo nyōōrchinii.

2. Tēēpuut choo kung'ālōolēē

Pāyiisyēērēē tēēpuutēchu mii kiitapuuni tākuuntōrōōrchi supkēē kisōwu ng'al choo kākumwooru nkōō ātiintyoontēē. Muukēy kichar :koonēētiintēē kiineetanichiich nkōō supkēēn choo mēnkēēchēēn nkōō ng'al walak choo kung'ālōolēē. Karaam kung'uloong'ulēy wōloo kuunēētitooy. Ang'alalee ng'aleek walak āmii tōkōl, ntā ichar kiineetanikuuk kipeera supkēēn chēpō piich 4-6 nta kipeera ārēēny ārēēny.

3. Tukun choo kuunēētēy keey

/Kimārēy koonēētiintēē kuuneet man tukuuchu mii kiitapuuni, akuurō kilē kāsōwu :chiich aka tōkōl kikaraam. Karaam keero kamas pō ātiintyoontēē nyi mwooruuy ng'ālyoontooni king'ālōolēē. /Kiikēēkōōnu wōloo k/ uumuukēy /keeneetita charwee aka tōkōl.

4. Piirō nyoo /kuunēētēē keey nkōō tuum

Nkōō soomana aka tōkōl /kēēmwoochinii kiineetanik kimin piirō nyoo / kuunēētēē keey nta ku tuum nyoo tiing'ēy keey nkōō ātiintyoontēē. Muukēy ku-ir :kiineetanik tōkōl nta kuchar keey kimin :supkēēnik walak piirō, kimin :walak tuumwēy.

5. Kiyoo mwoorēy :Paaypōl

Nyēpō taay kisa :chiich kimwoochi Iriin king'ālōolu kipunuunō ng'ālyoonteenyiin. Nēē ityō kimwoochi :koonēētiintēē kiineetanik walak kusooman kurkoot chēpō paaypōl choo /kākukōōnu. Nēē mii :piich choo mēēnkēt kisooman akisir, ku karaam /keesooman kinyil chaa chaang'. Nēē rook nyoonēē kusooman :koonēētiintēē tēēpuutyēē si nēē ng'at kung'alaala :kiineetanik kinyōōru wāluutyēē. Nēē chaang' kiineetanik / keechar kipeera supkēēn.

Nkōō piich choo māting'ēy paaypōl tōkōl nkōō kuutiing'waang', /kēēmuukēy /keesooman nkōō kuut aka tōkōl nyoo tēēruuy kurkootiichu toomō /keewal nkōō kuutiing'waang' akung'alaala wāluut nkōō kuutiing'waang'.

6. Keesa akee-ir

Karaam kinam keey :kiineetanik tōkōl akitil ng'ālyoon nyoo irēy :akwaaneek ākōō kaaniiseenikwaak kipootō piipō kōōrēēng'waang'. Karaam /kēēsirchi tukuuchoochēē yoo muukēy kuurō chiich aka tōkōl / akēēng'uutu kilē irēy ng'oo nee, akii-irēē āyu. Nyēpō lēt, ku karaam /keewas pārooyin nyoo /kisoochinii tukuuchu, /akēēsoochi chiich aka tōkōl nkōō supkēē. Rōōtēy :koonēētiintēē wōloo muukēy ku-irta soowuutēk nēē kimii :tōkōl ntā nkōō supkēēn.

Nama choorway choo kāroomēēn: 1 Kōriintō 15:33

/Kēēkir keey: 1 Kōriintō 6:15-19, 1 Teesaloonika 4:3-8; Rooma 1:23-25;

Imuuk iriip keey: 1 Kōriintō 10:12-13

Chēēpyōōsōōy choo kōrōōmēēn: Kāālēwēnō 7:6-27 Āmtooyiin 7:26

/Keelaak keey nkōō oor nyēpō koonyit: 1 Tiimōti 2:9-10

Istoorēēkeey mākuut chaa raacheen: 2 Tiimōti 2:22

Murēn choo kōrōōmēēn: 2 Samwēēl 13:1-22; Toowunō 34

/Kēētēpō nkōō Tiliilin: Tuumwēy chēpō Kāāloosunō 119:9-11

Soomanaa 4

Piich choo mēērsōōt kuumuukēy kisopchō kuureer: Ēsēkyēēl 37:1-13

Man pō pānoon ākōō mōsōōk: Nyoo KiipkootēēNg'ātuut 24:17-22, 27:19

Mākiing'wēēy keey: Chēēmis 2:1-12

Kunyārilsōōt amakumēērsōōt: 2 Kōriintō. 4:7-8, 16-18

Soomanaa 5

Neeta walak: 2 Tiimōti 2:2

Pkaata kāroomnyoo Iriin: Nyoo KiipkootēēNg'ātuut 6:7-9

Ng'aleek walak choo mwoorēy :ng'ālyoontoo Iriin

Soomanaa 1

Toorētēy :Iriin piich choo mārēy toorētō: Tuumwēy chēpō Kāāloosunō
22:24; 10:12-18

Kēēchēp keey akipō meerat: Āmtooyiin 7:2-4; Tuumwēy chēpō
Kāāloosunō 23

Mii :kāāmoong'unēēnyoon wōloo mii :Iriin: Tuumwēy chēpō
Kāāloosunō 130

/Kimārēy ng'oroomnyō: Oseyā 4:6

Nēēkunyārilyō kunyārilyē mpō :Iriin: Isaaya 63:8-9

Wōloo /kinyōōruntooy kiimuny: Mataayo 11:28-30

Soomanaa 2

Nyaril ākōō ng'ōōki: Chōōp 1-2; Chowaana 9:1-3;
2 Samwēēl 12:12-14 Acts 5:1-11

Nyoo ranaat: Toowunō 2:18; Ng'ēētunāt 20:14, Kāālēwēnō 5:15-21;
Epuraan 13:4; 1 Teesaloonika 4:1-8, Malaki 2:13-16

Takalaanti ku-āpuuy ng'amwa: Kāālēwēnō 6:20-35

Kiikii-ir :tōkōl ng'ōōki nkōō irwaa choomnyoot: Mataayo 5:27-30

Ng'aang'tee akiisiku: Isaaya 1:18, 1 Chowaana 1:8-10

Toowuu kuureer: 2 Corinthians 5:17

Machamaat irwaa choomnyoot nyēpō piipō araa saang' ntā ku araa kō:
Rooma 1:26-27

Kiirwook: Mataayo 7:1-5

Soomanaa 3

Soomanaa 1 Ng'al choo kii-ung' :eeyaan

Ātiintyoontēē

Soomanaa 1 Ng'al choo kii-ung' :eeyaan (Kii-iitoo 3)

Kiimii :laakwa pērēētūu akoong'o nyoo /kiikikuurēē
Kanta. Kii nēē mii kitēpēē keet keel kisōōmānēy,
kuchō :chēētōng'waang' Chēēpēēt kuwiisuuy, akukuur
kilē "Kanta, Kanta! Kaateer :aneen kumwoorēy chēē
pyōōsōōy kilē tīng'ēy :eeyaan ng'ālyoon nyoo ung'ēy!
Muukēē ku nee?" Kuwālchi :Kantaan Kilē, "Āpkootaa
kilē ānkēt tōwēē. Keepee keeng'alaala nkōō eeya
tākēsōwuu, kanya anamin ēēr kēēmwerō!"

(Kii-iitoo 4)

Kii-it :Kantaan nkōō Chēēpēēt kaaw kuroorsōōt
akuumuung'ēy nyaa koor nkōō chaasat. Kii nēē
teer :laakōōkwaak: Chēērōōtich, Chēēpkōōrir nkōō
kiroop, kipa kuurō kilē nee nyi ka-ir akwaaneek
kipāypāyiituuy. Kuupkoong' :eeyeeng'waang' kilē
"Āsiyēē, moopōlchi āpoong'woong' nyoo mii rwoon."
Nēē ityō kuumut akwaaneek kupa saang'.
Kuteep :Chēēpēēt eeyeenyiin kilē, "Itīng'ēē ng'ālyoon
nyoo i-ung'ēy?" Kunam keey :eeyeenyiin moo
akumwa kilē, "Mii kitāsēē :katanyoon laakweenyuun"

(Kii-iitoo 5)

Kumwa :Chēēpkōōrir nyoo kiiting,ēy kēnyis ang'wan kilē, “Koowō kō āmwoochi āpōō.” Kunam :eeyeenyiin akukalap kutoomō ku-it kurkat akumwoochi kilē, “Kaakuunkēt :apoong'uung' laakweenyuun, kanya kuruuchi keey”.Kunareek :Chēēpkōōrir āmu kiichāmēy kuloong'loong'ēy apoonyiin wōloo nyuun nkōō lēkitōōn ku /maatakēēchāmchi kuriik apoonyiin. Kiikiikuu-iim keey :laakoochiich āmu kiikiikulōōwiit kurwēy :apoong'waang' amā-irēy pāyit āmu kiikiikuunyaw :pōōrtanyiin akukuskusiit.
(Kii-iitoo 6)

Kiimii :Kantaan siirō pērēētuu akoong'o kumwoochinii choorwayiichiich kilē maakilōōw kunam :eeyeenyiin laakweenyiin aka. Kimii kung'ālōolēy kuuweer :laakwa nyoo lēē wēērii yoonēē akuroorāchi kumwoorēy kilē, “Nyōōruuy :laakwaanoonēē kantapōōr kilēē apoong'uung' :inyēēn!” Maasōwu :Kantaan kiyoō kiimwoorēy :wēēroonēē. Kukiti keey kilē, “Moopkootēy kilē ting'ēy :apoonyuun kantapōōr, ntā ting'ēy kēny?” kilē :choorwayiichiich, “Mēētēērēy ng'aleepō wēēroonēē!”
(Kii-iitoo 7)

Ng'al choo kākutāsi

Ng'al choo mārēy kēēnkēt akipō Ātēpēēnyoon

- **Tukun choo kiirānēy akipō laakwa nyoo lēē peerkeeyaan:** Kir :nyi nyoo irēy piich kilas keey ntā kunyōōru sōōrnān.
- **Tukun choo kiirānēy akipō naran choo kānāru nkōō irwaa takal:** Nee nyoo kichāmēy kilē lēē nyiinēē? chamaat kilē karaam? Chamaat kilē ra? Muukēy kung'uutu keey tiipin kilē muukēy kinam laakooy kitoomō kēē-āp?
- **Tukun choo kiirānēy akipō murwō:** nee tukun choo /kiirānēy akipō murwō? Ng'al nee nkōō murwō choo irēy kuseet :kuutyaantaa kantapōōr? Muukēēchwēēchu keewal kēny? Kilē nee?
- **Tunkurō:** Nēē kutunkur laakwa nyoo lēē chēētō ku-āptooy ānō piich nkōō kōōrēēnyoon?
- **Mōsōōk:** Kiriipitooy ānō? Nee imantang'waang'? Kuchāmchinii kuureer ku-āpiisyō ntā kē-āp? Ng'oo?
- **Pānoon:** Riipēy ng'oo akwaaneek? Nēē māting'ēy piikwaak kiriipēy ng'oo? Nee mantang'waang'?
- **Kuutyaantaa kantapōōr nkōō kantapōōr:** Pkootēy :piich kilē nāmtooy ānō piich :kuutyaantaa kantapōōr? Muukēy kung'alaala :piich tāwārāryēēng'waang'? Nee nyoo rānēy :piich akipō kantapōōr? Pkootēy :piich kilē muukēy /kēēsoop?

maral, choo māting'ēy koorin, choo māting'ēy sirōōy, choo rātoot)

2. Kiimwa :Yēēsu kilē irēē nee nēē riip :kiineetanichiich piich choo ting'ēy kaa-iimuut choo lēē choochēē?
3. Mwoorwēēch nee :siruatēchu akipō wōloo kiimuukēy kēē-āptō piich choo ting'ēy kuutyaantaa kantapōōr ākōō kantapōōr?

Keesa akee-ir

Āng'āloolchii keey akipō tukun choo kaaneet keey nkōō soomanaani. Kā nēē kaa-ipuntēērēē soomanaani oo, mii :tukun choo imārēy wala nkōō sāpēēng'uung'? Āsoochii keey.

Nēē mii pērēētuunoonēē lang'a, kumwoochi :Kantaan eeyeenyiin kilē, "Kyoo-ōōwiitu :aneen nyoo yāmēy keey āsōwu man, mwoorwoon kee, ting'ēy :apoo kantapōōr?" Kuuro :eeyeenyiin kamas, kusōwu :Kantaan kilē katiriing'u :lōōchoon. Nēē ng'at kuwālchi Kilē, "Man ng'aleechoochēē chēētanyuun, wōloo nyuun, muutyō āmu kēēsip iteeree piich walak." Kuteep :Kantaan eeyeenyiin kilē, "Ku-irēy :achaan nee nyuun nēē ma apoo? Kunyōōruuntooy ānō āmiisyō nkōō rōōpiyō choo kupāyiisyēērēē?" Kuwālchi :eeyeenyiin kilē, "Toorētēēch Iriin." akuriiryō :tōkōl.

(Kii-iitoo 8)

Kitoomō ku-itu :peeng'atu, kima apootaa Kanta. Kupka :tilyoonuut nkōō choorway akuriirchi.

Kuteepa keey :Kantaan kilē, "Kiilē nee māruutoowu pichu paani kiimnyaanaat apoo aku-āmēy ng'ēēlō? Nku kii poontoo kaaniisa ākityoon nyoo kiiruutoochinii apoo kitoomō kima?"

(Kii-iitoo 9)

Kii nēē kaakusiirtō āroo choo matyaan, kuwō kween :Kantaan nkōō eeyeenyiin. Kiimuung'ēy :eeyeenyiin nyaa koor akunyārkiit :pōōrtanyiin. Kunamaata :Kantaan eeyeenyiin ēēr akutēpi ng'wēny kuumuung'. Kumwa :eeyeenyiin kilē, "Ātēērēy pōōrtanyuun kilēē yoo maakuumuukēy ku-ir kir aka tōkōl kuureer."

(Kii-iitoo 10)

Tēēpuut choo kung'āloolēē

1. Ng'uutuuy nee mu ātiintyoontooni kilē kiimnyoonēy :apootaa Kanta? (Wāluutyēē: Kiirwēēy nkōō kaaw akiimā-irēy pāyit; Kiikuunyaw :pōōrtanyiin akukuskusiit nyoo kiimaakuumuukēy kupiirēn nkōō laakōōchiich.)
2. Mu ātiintyoontooni ku kiirorāchi :wēēri kii mii siirō Kanta. Mwoochinii nee :piich nkōō kōōrēēnyoon chiich nyoo ting'ēy kantapōōr nkōō piichiich?
3. Nēē sōwu :chiich nkōō kōōrēēnyoon kilē ting'ēy kantapōōr, mwoochinii piichiich kēny? Ku nēē māmwoochiini oo, āmu nee? Muukēy kumwoochi poonteenyiin, cheepyoosenyiin nta ku laakoochiich? Mwoortooy kilē nee?
4. Nēēsōwu :piich nkōō kōōrēēnyoon kilē ting'ēy :chiich kantapōōr, ruutoochinii kēny? Āmu nee taku-ir kilēē nyoonēē?
5. Kii āmu nee tākucham kuruutoochi :poontoo kaaniisa apootaa Kanta akiimaaruutoochi :piich walak?
6. Kii nēē mnyaan :apootaa Kanta, ku kuu-iim keey eeyaa Kanta nkōō laakōōchiich. Kii āmu nee takuu-iim keey? (Wāluutyēē: kiimuyō, kiwāriisyō, kiirōōtēy kilē maakimii :chiich nyoo riipēy akwaaneek, kiiwar mpō kilē tāyēy :piich akwaaneek)

Tukun choo kuunēētēy keey

Kantapōōr ku nee? aku-āpuuntooy ānō mēērat?

(mwoochii ng'aleechu tuupēy kiineetanikuuk. Akiitoorēt kuuneet keey piirō nyoo kuunēētēē keey)

- Kantapōōr ku kōōōy nyoo āpuuy :kuutyaan (tukun choo chuutēy kērētī choo mākurootēēy koonyin).
- Kii-ir :Iriin pōōrwēyiichooch kunyōōru kaamuuka nyoo muukēy kukarta mnyoonwēy. Akuutō kērētīichooch tukun choo poorsōōt nkōō kōōōtyiin. Tukuuchu ku riip nkōō pōōrpō chiich. Nēē chō :kōōōy aka tōkōl pōōrwēyiichooch, kupooryēērēē

tāwārēēryō ākōō mining'iityō nyēpō piich choo mēnkēēchēēn tāku-ir takal. Michinii piich choo ēēchēēn kiriip laakooy choo kiipar :kantapōōr sikiikwaak. Karaam kuuneet :pichu laakoochoochēēwōloo riiptooy keey kuutyaantaa kantapōōr kimii kinārsōōt.

Piirō nyoo kuunēētēē keey ākōō tuum

Kōōrootin chaa chaang' kiting'ēy tuunwēy choo kipāyisyēērēē kēēloosuuy chiich nyoo ka-ir kir nyēpō koomānuut. Mina tyēēn nyēpō kooloosuunō nyoo muukēy kituum :Kataan ākōō laakookwaak kumwoochinii Iriin koonkēy akipō choomnyeenyiin nkōō riipsēēnyiin. Pāyisyēērēē wōloo lēē tuumwēy chēpō kiiloosuunō nkōō kōōrēēng'woong'.

Kiyoo mwoorēy :Paaypōl

Soomana Ēsēkyēēl 3:16-20

1. Nēē riirchi :inyēēn piipō kōōrēēng'uung' akipō rāyiityēēng'waang' nyoo maateer iit Iriin akumacham kuwal ātēpēēng'waang', kuurwoochinii :Iriin ng'oo?
2. Nēē nkēt :inyēēn akipō rāyiityō nyoo maateer iit :piipō kōōrēēng'uung' Iriin amēēriirchi akwaaneek, ku ng'oo nyi tēēpēē :Iriin?
3. Kuting'ēy :achaan pāyit kēēriirchii piich walak akipō tukun chaa raacheen choo nyōōruuy :piich nēē mateer iit Iriin. Toorētitooy ānō :ng'ālyoontooni kaaniisa takuuneet wōloo /kiriiptooy kuutyaantaa kantapōōr tamaseet? Ākōō wōloo chāmtooy :kaaniisa piich choo ting'ēy kantapōōr?

Soomana Mataayo 25:34-40

Nkōō siruutēchu kimii kung'āloolchinii :Yēēsu kiineetanichiich.

1. Kiing'alaal :Yēēsu akipō choo kiiting'ēy kaa-iimuut choo ng'uloong'ulēy. Kii nee kaa-iimuutēchoochēē? (Mnyoonwēy, piri,

- Rānēy :piich walak kilē nēē ting'ēy :chiich kuutyaantaa kantapōōr kuumuukēy kisop nēē ir takal nkōō laakwa nyoo lēē chēētō nyoo toomō kutiing' :murēnō. Mā man ng'ālyoontooni mpō kiitēēn.
- Rānēy :piich walak kilē māting'ēy man :chēēpyōōsōōy kutay ku-ir takal ntā ku choomnyoot. Mā man kilēē nyoonēē. Āriipō tiipin nkōō chēēpyōōsōōy nkōō kōōrēēng'woong' mākutunkur.
- Rānēy :piich walak kilē āpuuy :muuma ntā ku pan kuutyaantaa kantapōōr. Mā man ng'ālyoontooni.

Ng'oo nyoo yāmēy kuuneet keey akipō kantapōōr?

(Ang'alaalee nkōō kiineetanikuuk tōkōl. Pāyisyēērēē ng'aleechu tuupēy iyaat akwaaneek mēt nēē meemuuk kuupkaat akipō ng'al chaa chaang')

Mārēy kuuneet keey chiitōkōl akipō kuutyaantaa kantapōōr ākōō kantapōōr, laakooy, naran, murēn ākōō pooy. Nkōō Aprika:

- Laakooy choo ting'ēy kēnyis 5-14 ku mēēmuukēy kiting'ēy kuutyaantaa kantapōōr kipaatee nēē kiikiinaamta. Āpēn nyi nyoo muukēy kipēērēy keey nkōō kuutyaantaa kantapōōr. Pō kāāmānuut / keeneet laakooy wōloo riiptooy keey manam kuutyaantaa kantapōōr kitoomō kisōwu ng'al. Karaam /keeneet laakooy choo kātōowu sukuul nyēpō taay ng'aleepō irwaa choomnyoot nyoo yāmēy keey nkōō akwaaneek.
- Muukēy kitoowu :naran chēpō kēnyis 15-19 ku-ir takal. Yēēnyī yi kōrōōm /kēēnyōōrchinii kuutyaantaa kantapōōr, kitya ku tiipin. Oor nyēpō man kiriipēē keey kuutyaantaa kantapōōr ku kitaya keey chiich takal ākōy kiyam ku-āp keey.
- Piich choo ting'ēy kēnyis 20-39 ku nyumnyum kitya kinyōōru kuutyaantaa kantapōōr akipar :kantapōōr akwaaneek. Pō kāāmānuut nyoo dōw kisōwu :piich choo lēē murēn wōloo kiriiptooy keey manam chiich ntā matas taay kuunaamta piich walak kuutyaantaanoonēē ākisōwu wōloo /kiriiptooy piich choo ting'ēy kantapōōr.
- Piich choo kaaku-ēēchiituuy ku mānyooluuy kipāyisyēērēē

:riipiichoochēē kuti kuumuuk.

- Wōloo nyuun, kōrōōm kitya :kuutyaantaani āpuuy kantapōōr. Nēē chuut pōōrpō chiich, kitoowu kipar tukuuchu riipēy pōōr. Nyoo matyaan ku maakuumukēy :pōōr kupooryēērēē kōrōōy aka tōkōl. Kunam nyuun chiichoonēē :kōrōōytiinā chaa chaang'. Kunyōōru nyuun chiichoonēē kantapōōr. Nēē mii lētuun kipar :kōrōōytiinēchoochēē inyeentee.

Piirō nyoo kuunēētēē keey

1. Kāmoos choo mii piirēē:

- Lookēy :piich choo lēē ang'wan tukun choo /kiikisir kilē "kuutyaantaa kantapōōr".*
- Kuulaak sōmōk choo /kiikisir kilē " Riipiipō pōōr".*
- Kuulaak sōmōk choo /kiikisir kilē "Chēēptiikoon, ting'wō, ākōō kipēy".*
- Kinam keey eeruun :laakōōk chu kāng'ētu kuuwaantiriir. Kuung'uut :koonēētiintēē laakōōchu keewaantiriir akumwa kilē, "Nyi ku pōōrpō Kipchumpa".*

2. *Kuchuut or yoonēē lēē pōōr pō Kipchumpa yi kiiwaantiriir :laakooy, akwaaneek choo ting'ēy tukun choo kiikusir kilē "riipiipō pōōr". Kumwa koonēētiin kilē, "Kiikuutē :Iriin pōōrwēyiichooch tukun choo riipēy kōrōōytiin." Akutas taay kumwa kilē, "Kiinam ting'wō Kipchumpa" kuchuut nyoo ting'ēy nyi /kiikisir kilē "ting'wō" or, kupooryō nkōō riip ākōy keewiirta kuwō saang'. Kutas taay :koonēētiin kumwa kilē, "Kusur :cheeplokos Kipchumba " Kuchuut or nyi ting'ēy nyoo /kiikisir kilē "chēēptiikoon." Kupooryō ākōy /keewiirta kuwō saang'.*

3. *Kumwa :koonēētiin kilē, "Nēē mii pērēētuu akoong'o, kuru :Kipchumpa nkōō cheepyōōsō nyoo ting'ēy kuutyaan nyoo kōōnuuy kantapōōr mu kērētiichiich. Kuchuut :kuutyaantaanoonēē pōōrpō Kipchumpa." Kuchuut laakwa akoong'o nyoo ting'ēy nyoo /kiikisir kilē, "Kuutyaantaa kantapōōr" akutoowu kimana or. Kuchō :chēēptiikoon kuupooryēērēē :riipiik akuuwiirchi saang'.*

4. *Kitas taay :koonēētiin kumwa kilē, "Nyoo matyaan kiyi :kuutyaantaa kantapōōr." Kuchuut :chiitō nyēpō ārēēny nyoo ting'ēy nyoo /kiikisir kilē*

kuutyaantaa kantapōōr akutoowu kipar riipiintee akoong’o kima.
Kuchuut :chēēptiikoon or, ku-āp nyoo loow :riipiik takuumuuk kuwiirta
kuwō saang’.

5. Kumwa :koonēētiintēē kilē, “Kitas taay kiya :kuutyaantee” Kuchuut
or :laakwee nyēpō sōmōk nyoo ting’ēy nyoo /kiikisir kile “Kuutyaantaa
kantapōōr” Kutuuyō nkōō chu kaakimii or akuukeet riipiintēē aka.
Kuchuut :ting’wō pōōrtō akutuup kipēy. Maatakumuuk :riipiintee nyi
kāng’ētu kii-ir kir kimana pōōrtō kipaata.

6. Kilē:koonēētiin, “Maakuumuukēy ku-on kōrōōy aka tōkōl
riipiintēēnyi kiing’ētu, kunam nyuun :kantapōōr Kipchumpa”.
Kuchō :kuutyaantee nyēpō ang’wan akupar riipiintēēnyi kāng’ētu
akoong’o. Kutuuyō chēēptiikoon, ting’wō ākōō kipēy akumwa kilē,
“Kaakeepar Kipchumpa”. Kuuputyō :laakoochu kēēwoontiriirēy.
Kuuywaal keey :chu kālēē kuutyaantaa kantapōōr kilē kaakuupēliisyō.

Nee tukun choo ng’uutuuy kilē ting’ēy :chiich kantapōōr?

(Ang’alaalee tēēpuutyooni nkōō supkootin choo mēnkēēchēēn, akootuuyō
tōkōl ang’alaalee kiyoo kānyōōru supkō aka tōkōl, akootāsi chu nēē
maamwa chiich.)

- Lārēy chiich :ma nkōō pērēētus choo siirēy araawa.
- Nyāwēy :chiich.
- Māntoorēē :moo chiich nkōō pērēētus choo siirēy araawa.
- Roolēy :chiich pērēētus choo siirēy araawa.
- Kuskusiituuy chiich :pōōr.
- Ntālunēē chiich :tukun kuut ākōō mōrōōk.
- Syēēwuuy chiich pōōr akuuntālunō :tukun.
- Nāmēy chiich :ng’uryēēluut mōrōōk, kulkul nkōō chootin.
- Tāltoolēy chiich :kuut ākōō wōloo matyaan /kēērōōtēy.
- Nyōōruuy :chiich kaa-iimuut akukwōng’.

Mii :kōrōōytiinēk walak choo muukēy kuting’ēy ātēpōōs choo lēē
choochēē. Moomii ātēpēē akoong’o nkōō chu nyoo /kisōwuunēē kilē
ting’ēy :chiich kantapōōr! Wōloo nyuun nēē tuuyēēchi chiich ātēpōōs chaa
chaang’ kung’uutuuy nyoonēē kilē muukēy kiting’ēy :chiich kantapōōr.

- Nkōō ātēpōō piich walak kipō kāāmānuut kitya akichāmēy kuurō kilē
ting’ēē koonyit :cheepyooso poonteenyiin ama siirēy karwa.
- Nkōō ātēpōō piich walak kipō kāāmānuut kitya akichāmēy kuurō kilē
koonyitēy keey kaapiich amoomii nyoo siirēy karwa.

Nee tukun choo /kuurānēy nkōō choo /kiikēē-iroonuuy choo muukey kuutoorētēēch nta kung’ameech?

- Nkōō ātēpōō piich walak /kēēmurēy murēn. Chuchuukēy
:murwoonoonēē kiinaamtaar pō kuutyaantaa kantapōōr. Wōloo
nyuun karaam /kee-ira rōōtwō nyoo /kiikuuroor kikaraam nēē
mānyoon ku-irēy :murwooni kuseet :kuutyaantaa kantapōōr.

Nee tukun choo tookuunoot choo /kiirānēy ākōō choo /kiikēē-iroonuuy choo ng’āmēy piich aku-irēy kuseet kuutyaantaa kantapōōr?

(Ang’alaalee nkōō supkēēn choo mēnkēēchēēn, nēē ng’at ātuuyō tōkōl
akaang’alaalee kiyoo kānyōōru supkō aka tōkōl. Pāyiyēērēē ng’aleechu
tuupēy iyaat akwaaneek mēt nēē meemuuk kuupkaat akipō ng’al chaa
chaang’)

- Rānēy :piich walak kilē meemuukēy kilē ku kaarachiiniin murēn nēē
ma-ir takal nkōō chēētō. Mā man ng’ālyoontooni.
- Rānēy :piich walak kilē nēē tēpō :murēno kisiir araawa akoong’o ama
-ir choomnyoot nkōō cheepyooso kuwoosēē. Mā man
ng’ālyoontooni.
- Nkōō kōōrootin walak kēēmārēy king’uutu keey :cheepyooso kilē
muukēy kimanak si nēē ng’at kumar :chiich. Māng’uutuuy nyi koonyit
nkōō chēēpyōōsōōy.
- Nkōō kōōrootin walak, ku-āpēy :chiich cheepyooseetaa
wēēriing’waang’ nyoo kama tākuriip. Nēē kapar :kantapōōr
wēēriing’waang’, kuumuukēy kiting’ēy :cheepyoosoonoonēē
kuutyaantaa kantapōōr. Karaam keesyaak kipōk nēē ting’ēy
kuutyaantaa kantapōōr tāku-āp keey.

chaa chaang’.

- Ng’al chaa chaang’ choo kitēērēy akipō kuutyaantaa kantapōōr ku māchuutēēch mēt nkōō kōōrēēnyoon. Tukun choo reelacheen kumārēy kutuupēy keey nkōō tukun choo kiinkēt. Ku nēē mēēmuukēē king’ētuuy kilēē tukun choo makiinkēt. Mārēy kēētēēkēy ēēt nkōō kwēēnuu tukun choo kiirānēy paanyēēnyi ākōō tukun choo reelacheen choo kimārēy keeneeta keey.

Kitēptooy ānō nkōō oor nyoo muukēy kuutoorētēēch kēēriipēē keey kuutyaantaa kantapoor?

- Karaam keepkaata akipō kiyoo /kiirānēy akipō irwaa choomnyoot, wōloo kiirōōtitooy, ākōō wōloo kiikēē-iroonuuy taay. Tasataay teepa āmu nee tēē-irēy ntā iirānēy tukun walak ākōy inyōōru irinee nyēpō kiyoo /kiirānēy ntā ku nyoo kichāmēy nyi āpuuy :ātēpoonī.
- Tēēniityēē kee tukuuchu /kiirānēy /akēēchāmēy nkōō tukuuchu reelacheen imii inēētēy keey akipō kuutyaantaa kantapōōr ākōō kantapōōr.... Imuukēy inyōōru:
  - ◇ Tukun choo /kuurānēy nkōō choo /kiikēē-iroonuuy choo riipēēch manameech kantapōōr. Kāroomō choo lēē chu aku karaam kitas taay.
  - ◇ Tukun choo /kiirānēy nkōō choo /kiikēē-iroonuuy choo irēy kuseet kuutyaantaa kantapōōr. Chu ku ng’āmēy piich aku karaam keetay matas taay /akeekeera tukun walak choo kāykāyēēn.
  - ◇ Tukun choo /kuurānēy nkōō choo /kiikēē-iroonuuy choo muukēy kuutoorēt nta kung’a, ku mārēy keewal kāmōōsiik chu ng’āmēy.

Nee tukun choo tookuunoot choo /kiirānēy nkōō choo /kiikēē-iroonuuy choo kārtooy matas taay :kuutyaantaa kantapōōr?

(Ang’alaalee nkōō kiineetanikuuk tōkōl. Pāyiisyēērēē ng’aleechu tuupēy iyaat akwaaneek mēt nēē meemuuk kuupkaat akipō ng’al chaa chaang’)

- Nkōō ātēpōō piich walak kipō kāāmānuut kitya akichāmēy kuurō kilē pēērēy keey :cheepyooso paani ku-āpēy.

/Kuumuukēy /kēēsoop chiich nyoo ting’ēy kantapōōr kēny?

(teepee tēēpuutyooni kiineetanikuuk)

- Ākōy paannyēēnyi ku toomō kinyōōru :cheepsaakitiin sakityaantaa kantapōōr.
- Moomii :saakit choo kirutinii chiich choo riipēy manam chiich :kuutyaantaa kantapōōr. Ng’uutuuy nyoonēē kilē moomii :saakityaanta nyoo kārtooy chiich manam :kuutyaantaa kantapōōr.
- Chiich aka tōkōl nyoo nāmēy :kuutyaantaanoonēē ākōō kantapōōr kumēērēy nyoo māting’.

Mii :saakit choo /kuumuukēy /kēētoorētō chiich nyoo ting’ēy kuutyaan ntā ku kantapōōr kukaykayit?

(Teepee kiineetanikuuk tēēpuutyooni, akiitasee chu tuupēy nēē maamwa :chiich)

- Mii :saakit ākōō āmiisyō choo toorētēy pōōrwēyiichooch kukiilyō akimii choo poorsōōt nkōō kōrōōtyiin choo nāmēy chiich nyoo ting’ēy kantapōōr kilēē ting’wō, kiintāloo kuut ntā ku mantaar pō moo.
- Mii :saakit choo /kukuurēē nkōō kuutii kiinkereesa ‘Anti-retroviral drugs’ (ARV’s). poorsōōt nkōō kuutyaantaa kantapōōr. Toorētēy :saakityaantaani ameemuukēy kipar kuutyaantee nta kuusoop kantapōōr.
- Nkōō paanyēēnyi kuutētooy :Siptaaliin chēpō Serikaali saakitēēchu kilēēn kuutō piich choo /kaakeesyaak /akēēsōwu kilē ting’ēy kuutyaantaani akākōōnu keey /keenyaar.

/Kuumuukēy /kēētoorētītō ānō chiich nyoo nkēt kilē āmēērēy kilēēkit?

(Mwoochii kiineetanikuuk ng’aleechu tuupēy akaang’alaalee)

- Paani mnyoonsōōt :piich choo kichāmēy kitya nyoo muukēy kimēērō, /kēē-iimēy keey kitya. Lēē kaa-iimuutēchoochēē kimoo nyoo mii :mukulēr. Kilēē paani /kipiruuy puruutut /akēēwuuntō simnyoon nkōō kimootiin choo mii pōōrwēyiichooch, kimārēy mpō kēēpuuytēē ng’woonin nyoo mii mukuuliiriichooch. Mpō kii nēē mii :Yēēsu kimurtooyoon ku kiilē, “Aponyuun, kālē nee tēēmētoon?” Nēē mārēy kuupuuytō :piich ng’woonin nyoo mii muuliiriikwaak, kumwoochinii Iriin ākōō piich. Muukēy kuusooop :Iriin mukuuliiriikwaak akuutō kaalya ākōō pāypooyō.
- Nēē kuupoot :achaan kir aka tōkōl, kilēē mpō pōōrway choo kāroomēēn kēēmuukēy kēēnārēēchō nta kee-ung’ kilēē yoo mā kir. Nēē mii lētuun kee-iim keey. Ng’aleechu ku-iriisōōt amakuumuukēy keekarta. Nēē kuumuuk keeng’alaala ng’woonin nyoo mii :mukuuliiriichooch, nyoo matyaan, kēēnārtooy akeetastaay nkōō sāpeenyoon kilee pērēētus tōkōl.
- Nēē kiruutoochi piich choo kiikuriichi :meerat, keecheer kung’alaala ng’woonin, nareek ākōō kaa-iimuut choo ting’ēy. Nēē kilēēchi kimateer nyaa ra, kuumuukēy ku-unchi keey ng’woonin aku-ir nyoonēē māsōpchō mukuuliiriikwaak.

Piirō nyoo kuunēētēē keey ākōō tuum

Piich chaa chaang’ kiting’ēy tuunwēy choo ng’uloong’ulēy kituup keey nkōō kir nyoo tāsēy taay. Walak kipō kaa-iimuut. Minchii Kanta tuum nyoo tuumēy kituup keey nkōō kaa-iimuut choo kiikōōnu :kantapōōr nkōō katang’waang’. Kanya kituup keey nkōō tuumwēy choo /kituumēy nēē mii :kaa-iimuut ākōō riirat.

Tēēpuut choo kung’ālōolēē

1. Nee kir nyoo kii-ir :Kantaan ākōō laakookwaak kilēē koonkēy nyaang’waang’ akipō toorētō nyi kiitō :kaaniisa? *(Kiitoorēt kisir kiitapuun akuuneet piich akipō kuutyaantaa kantapōōr ākōō kantapōōr)*
2. Āmu nee tēēpkootēē :inyēēn kilē kiikaraam kuutuuyō keey piich takuuneet keey akipō kuutyaantaa kantapōōr?
3. Ipkooteē kilē kii āmu nee takuutyam kitya :Kantaan ākōō Kiliimō kuuro kilē kākuur naran choo lēēwēēchin kupka tuuyoot?
4. Paani kaa-inyōōru kōōnēēt, ku ipkooteē kilē pō kāāmānuut /kēētoowunēē piich chēpō kēnyis ata?
5. Ng’alaalee akipō wōloo /kichēptooy tuuyootin kilēē, ng’oo nyoo irēy, nēētēy nee, nee nyoo kipēētii /kēēnēētēy, /kuunēētēy āyu aku nkōō ānō?
6. Āmu nee takukaraam keeneeta keey ng’aleechu nkōō kuutiinyoon?
7. Sōwuuntooy ānō :Kantaan ākōō Kiliimō kilē mānyōōruuy :akwaaneek kuutyaantaa kantapōōr nkōō pērēētus choo mii taay?

Tukun choo kuunēētēy keey

Āmu nee tākukōrōom /keewal ātēpēenyoon?

(mwaartee ng’aleechu tuupēy. Ang’alaalee nkōō kiineetanikuuk. Aroo nkōō kiitaapuuni lēt ‘Ng’al choo mārēy kēēnkēt akipō ātēpēenyoon tēēnyōōruu tēēpuut walak akipō ng’aleechu.)

- Kii-ireech :Iriin kēēmāng’iisyēē kēēting’ēy ātēp, aku atēpōōsyēchu ku mēēsiltloorootēēn. Kuumuukēy kēēsoom Iriin kuwal ātēpōōsyēchu kilēē paani kisoomey kuwal piich. Tiing’ēēch ātēpoosyēchooch.
- Ātēpoosyēchooch kilēē tāmōōr chēpō keet. Kaaraneenyoon ākōō tukun choo kichāmēy kilēē iriin chēpō keet. Nēē kuutyam keewal ātēpēenyoon amakuwal tukun choo kuurānēy akēēchāmēy, kilēē yoo /kakuyap tāmōōr chēpō keet. Irēy :iriinik kuusil :kēētīt tāmōōr

Kiitoowu :Chēēpēēt kuunēētisiyō kilē weel. Āmu kiiting'ēy :Chēēpēēt kiimnān akiicheepaypay, ku-ir nyoonēēpiich kuyāpchi iit ng'al choo kōrōōmēēn akipō kantapōōr. Nyoo maatyaaaniit kilē ku Chēēpēēt koonēētiin nkōō kōōrēēng'waang' akunyōōru piich chaa chaang' choo nēētēy.(Kii-iitoo 39)

Kiitoowu :Chēērōōtich kuchooran akusil iitōōntiin akuwal nkōō kuutiing'waang tukun choo kuunēētisiyēērēē. Kiisir kiitapuun nkōō kuutiing'waang' choo mwooruuy wōloo /kiriipitooy keey kuutyaantaa kantapōōr nkōō wōloo /kiriipitooy piich choo ting'ēy kantapōōr. (Kii-iitoo 40)

Kiitoorēt keey :Kantaan ākōō Kiliimō kukuur piich akuuro kilē ting'ēy :koonēēt tukun choo pāyisiyēērēē. Kiityam nkōō oor aka tōkōl kukuur naran choo lēwēēchin āmu pkootēy wēēchin kilē si nēēng'at kilē ku chiich murēn ku ākōy ku-ir takal nkōō tiipin. Kiimwoochinii :Kiliimō wēēchin kilē kiikitil :inyeentee ākōō Kanta kilē mā ākōy ku-ir akwaaneek takal ākōy ku -āp keey aku tāsēy taay kuukoonyitēy keey ākōy. (Kii-iitoo 41)

Kyooop :Kiliimō Kanta, aku nyoo maalōōwiit kunyōōru laakweeng'waang'. Nēēmii pērēētuu akoong'o kutuuyō :katang'waang' tōkōl keet pō Kanta nyi kiichāmēy. Kilē:Kantaan, "Kiicham kēētēpiisōōt yēēnyi akēēng'aloolēy ākōō eeya."

Kilē:Chēēpkōōrir nyoo kii manang' paani kiimēērsōōt sikiichiich, "Āmoon ēēmō apoo ākōō eeya, wōloo nyuun āpkootēy kilē kātālāsēēnēēch keey paannyēēnyi." (Kii-iitoo 42)

Kiyoo mwoorēy :Paaypōl

Soomana Luuka 10:25-37

1. Nkōō ātiintyoon nyoo kiimwooru :Yēēsu, ku kii kāāntooy chēpō kaaniisa Tisiintēē ākōō chiipō Laawi. Kiirōōtēy kilē lēēkitēē :akwaaneek Iriin, kiitēptō nyoonēē kēny? Āmu nee?
2. Kiiteerta ānō :chiipō Samariya akipō chiichi kiitur chōōri? Kiitoorēt inyeentee kilē nee?
3. Nkōō ātiintyoon Kanta, ku kii-irchi :piich chēpō kaaniisa Kanta ākōō katang'waang kilēē chiichi kiichōōnēē samariya ntā kilēē pichu kii kāāntōōy chēpō kaaniisa? Wāluu.

Soomana Mataayo 8:1-4

King'eetee pērēētuu chēpō Muusa, ku kiitāyēy :Yāwuut piich choo kiinam kōōnchēryoon tō āmu kiiwārēy /keenaamta kōrōōyoonēē. Kiipkootēy mpō kilē kii piich choo mātīlīlō choochēē nkōō taayuu :Iriin. Akiimoomii chiich nyoo kiiting'ēy ntā kuutoorēt akwaaneek.

1. Kii-āptō ānō :Yēēsu pichu kiiting'ēy kōōnchēryoon chu kiikaakutay :piikwaak akipō kōrōōyoonēē?
2. Ipootēē kilē kiitēērtōy ānō :Yēēsu akipō piich choo kiikesas akimārēy toorētō?
3. Kii-āptō ānō :piich katang'waang' kanta nkōō kōōroonoonēē? Kii-irchi kilēē wōloo kii-irta :Yēēsu piich choo kiiting'ēy kōōnchēryoon ntā kilēē wōloo kii-irtooy :Yāwuutik nkōō pērēētusyēchoochēē? Mwooruu.
4. Imuukēē ipkaat kir akoong'o nyoo imuukēy i-ir itoorēt piich choo inkēt choo ting'ēy kantapōōr? Mwooruu.

Soomana Tuumwēy chēpō Kāāloosunō 88

Nkōō tuumi, kimii kumwooruuy :siriintēē akipō kaa-iimuut choo ting'ēy :inyeentee. Muukēy kumnyoonēy āmu tēērēy kilēē yoo kiikuriiku :meerat. Kiikumētō :choorwayiichiich tōkōl. /Kiikumētō inyeentee keey kimii yaa ra. Kiriirchi Iriin, wōloo nyuun pkootēy mpō kilē kiikutay :Iriin inyeentee. Kiiriirchi :inyeentee Iriin akuutyam kisaarsaar kitoorēt inyeentee. Mārēy :inyeentee kumāng'iisyō, kiteepa nyuun Iriin kilē, "Muukēy kuuloosuunyēēn choo kiikumēērō kilē nee?" Maakuting'ēy :chiichi kāāmoong'unō akilēēchinii Iriin mii :inyeentee kuurōōsēy tuurin keey.

1. Nee nyoo karkeey nkōō sāpoo chiichi kiisirēy Tuumi pō Kāāloosunō akōō chiich nyoo ting'ēy kantapōōr?
2. Yāmēy :chiich nyēpō Kiriistō kunareek, kung'woonchi ntā kuu-iim keey nkōō taayuu :Iriin? Kēēsōwuuntō ānō?
3. Kiirta nee kaa-iimuutēchu kiiting'ēy chiichi kiisirēy ng'aleechu tilyaantiinyiin nkōō piich walak?
4. Kiirta nee kaa-iimuutēchu kiting'ēy chiichi kiisirēy ng'aleechu tilyaantiinyiin nkōō Iriin? Tēērtooy ānō akipō Iriin?
5. Āmu nee tākuurō :siriintooni kilēē yoo tuurin keey nyi mii taayuunyiiin?

Keesa akee-ir

Āng'āloolchii keey akipō tukun choo kaaneet keey nkōō soomanaani. Kā nēē kaa-ipuntoorēē soomanaani oo, mii :tukun choo imārēy wala nkōō sāpēng'uung'? Āsoochii keey.

Soomanaa 5 Kuunēētēy keey :piikwaak Kanta akipō kantapōōr

Ātiintyoontēē

Soomanaa 5 Kuunēētēy keey :piikwaak Kanta akipō kantapōōr (Kii-iitoo 35)

Nēē mii pērēētuu akoong'o, tēēnō kaakusiirtō kēnyi, kumwoochi :Kantaan Kiliimō kilē, "Kiikuutoorētēēch :kaniisa nyēpō kwōng'uut! Kiichām wēēch keepalee par pareeng'waang' akuuneetelech kēēsōwu wōloo kitēptoo, akulēku mpō tilyay choo ēēchēēn. Yāmēy kēētēē :achaan nee nkōō ng'al tōkōl choo kāroomēēn choo kiiku-irweech?" (Kii-iitoo 36)

Nyoo maatyaniit, kukuurtō :kaaniisa tuuyoot nyoo oōw nyēpō wōloo /kiriipitooy keey kantapōōr. Kiiipkaana :kōōnēēt nkōō kiineetanik kāmōōs tōkōl. Kiiwō :Kantaan, Chēēpēēt nkōō Chēērōōtich tuuyoononēē akuumut wēēriing'waang' Kiroop, akiichō mpō Kiliimō tuuyēē. (Kii-iitoo 37)

Kiiwō :kāāntooyiintēēakoong'o nyēpō tuuyoot kunyōōru Kanta akumwoochi kilē, "Kimārēy :inyēēn ākōō tiipiikwook aneetaatee piich wōloo muukēy kiriipitō keey kantapōōr. Ng'oo nyoo nkēt wōloo /kiriipitooy keey kantapōōr kisiir akwaan? Ākoonkēt :akwaan asooman kikaraam. Nkēt :piich kilē ānkēt :akwaan kikaraam akipō kuutyaantaa kantapōōr nkōō kantapōōr." Kiicham :laakoochoochēēkuursyoononēē nkōō pāypooyō. (Kii-iitoo 38)

Soomana Chēemis 1:27, 2:14-24

1. Tiini ku wōloo kuuloosuuntooy Iriin. Kituup keey nkōō Chēemis ku yāmēy kēēng’uutuu kilē nee, kilē kuuloosuuy Iriin?
2. Pkaata kee akipō kaaniiseen choo mii kōōrēēnyoon. Toorētitooy ānō :piich nkōō kaaniiseeng’uung’ mōsōōk ākōō pānoon? Tukun nee walak choo /kuumuukēy kee-ir sikēētoorēt akwaaneek?
3. Nee kir nyoo ng’uutuuy kilē rānēy :chiich Iriin man?
4. Piich chaa chaang’ choo ting’ēy kantapōōr kimārēy tukun nkōō sāpēēngwaang’ choo lēē āmiisyō ākōō sirōōy. Nēē kiirānēy :achaan Iriin, ku nee nyoo kiimuukēy kēē-irchi pichu?

Soomana Isaya 58:6-12

Mwoorwēēch :siruutēchu kilē marēy :Iriin piichiich kuwas man.

1. Mwoorwēēch :Iriin kilē kuumuukēy kēē-irchi nee piich choo /kiikeenyariil?
2. Nee nyoo kēēyoomiis :Iriin piich choo toorētēy choo /kakuunyariil?
3. Kii-ir :tilyeeng’waang’ Kanta kilēē wōloo mwoortooy siruutēchu? Āmu nee?
4. Muukēy ku-ir nee :kaaniisa akipō ng’aleechu kōrōōmēēn kiiku-āpu :kantapōōr kōōrēēnyoon?

Keesa akee-ir

Āng’āloolchii keey akipō tukun choo kaaneet keey nkōō soomanaani. Kā nēē kaa-ipuntēērēē soomanaani oo, mii :tukun choo imārēy wala nkōō sāpēēng’uung’? Āsoochii keey.

Soomanaa 2 Kitāsiisōōt :kaa-iimuut nkōō

katang’waang’ Kanta

Ātiintyoontēē

Soomanaa 2 Kitāsiisōōt :kaa-iimuut nkōō katang’waang’ Kanta (Kii-iitoo 11)

Kiitēpō :Kantaan nkōō eeyeenyiin keet keel. Kiimaakaraam pōōr eeyaa Kanta akiichaasaat. Āmu kiimaakuumuukēy :eeyeenyiin kuuryoong’ inyeentee, kuutoorēt :Kantaan. (Kii-iitoo 12)

Āmu kiikaakima :apootaa Kanta aku kiilēkit kunam eeyeenyiin laakwee aka akukuskus pōōr, ku kii-ir nyoonēē laakōōchoochēē kuukiil keey kitya. Kiipōlchinii :Kantaan laakookwaak nēē ro kilē mēēkiilēy keey ku-irēy pāyit. Kiimaapāypāychi eeyeenyiin kii nee ro Kanta kupōlchinii laakookwaak aku kiimwoochinii kilē, “Laakweenyuun taaneen eeyaa kaayēēnyi.” (Kii-iitoo 13)

Kii nēē mii pērēētuu aka kupka :chēēpyōōsōōy ārēēny chēpō kaaniisa kuruutoowu. Akoong’o ku kii taktaaryaan aka ku kiichāmēy kumwooruuy ātiintoon. Kii-irēy :chēēpyōōsōōchoochēē pāyiisyoōn chaa chaang’ choo kiitā-irēy eeyaa Kanta. Kii-āpuuy āmiisyō, akiipkoonēy ākēny. Kiichiirānēy akumwoorēy ātiintoon. Kiipāpāyituuy nyuun :Kantaan kii nēē ro eeyeenyiin kuroorēy nēē mii nkōō chēēpyōōsōōchoochēē. (Kii-iitoo 14)

Kii nēē mii kung'ālōolēy :taktaari nkōō eeyaa Kanta, kuyap iit :Kantaan, wōloo nyuun maasōwu :kir aka tōkōl nyoo kiimwoorēy :akwaaneek. Kiisōwu kilē kiimakaraam ātēpoo apoonyiin āmu kiiwēētooty nkōō cheepyoossee aka. Muukēē nyuun kilē kiinyōōru :apoonyiin kuutyaan nyoo kōōnuuy kantapōōr kimii nkōō cheepyoosoonēē Maasōwu :apootaa Kanta kilē kiinaamta :cheepyoosoonoonēē inyeentee kuutyaantaanoonēē, nyoo kiitāriipēy keey meenaamta cheepyooseenyiin. Kiinyōōrchi :eeyaa Kanta kuutyaantaanoonēē poonteenyiin, akuumuukēē kilē kiinyōōrchi :laakwee nyi kiimii moo eeyeenyiin. Kiimwoochi :taktaari eeyaa Kanta kilē, “Karaam chōōnō sipitaali /keesyaakin nēē ting'ēy kuutyaan nyoo kōōnuuy kantapōōr nta mēēting'ēy.” (Kii-iitoo 15)

Kii nēē mii pērēētūu akoong'o kuwō :eeyaa Kanta sipitaali, kikuuluunō :taktaari kērēti ēēruunyiin. Kii maang'woonchi, aku nyoo matyaan kusōwu keey eeyaa Kanta kilē kiikiikunam inyeentee :kuutyaan nyoo kōōnuuy kantapōōr, akuumuukēy mpō kinam laakwee. Kiitō :taktaari eeyaa Kanta saakit choo toorētēy inyeentee kukiil akuusoop kōrōōtyiin walak choo ting'ēy. Kiimoomii :saakit sipitaaliinoonēē choo kukārtoorēē kuutyaantaa kantapōōr. Kii-iim keey eeyaa Kanta āmu kiimēēnkēt wōloo kiimuukēy kunyōōrchi saakit choo riipēē laakwee nyi toomō / keenam tamanam kuutyaantaanoonēē. Nēē mii pērēētūu nyi kiituupēy kumwoochi Kanta akipō pōōrtanyiin. (Kii-iitoo 16)

Kii nēē rook pērēētūus choo matyaan kutoowu kumnyaan eeyaa Kanta kitya. Kiinar :kuutyaantaanoonēē aku nyoo maatyaniit

Kiyoo mwoorēy :Paaypōl

Soomana 1 Kōriintō 15: 35-44, 50, 53-55

Mii :Paawulō kuunēētēy piipō Kiriistō chēpō Kōriintō akipō ng'eetataa meeraat.

1. Tēēpuut nee nyi kakiteep nkōō kii-iitō nyēpō 35?
2. Kārēēyīn nee nyoo kāpāyisyeērēē :Paawulō nkōō kii-iitoo 36-38 kung'uutuunō wōloo lēkuuy pōōrpō chiipō Kiriistō paani /kakiing'eeta meeraat?
3. Mwooruu wōloo lēē pōōrwēyiichooch chēpō ng'wēny kituup keey nkōō kii-iitoo 42-44, nee kuukarkee-ita wōloo pā kilēkuuy :pōōrwēyiichooch nēē /kuung'eeta meeraat?
4. Nkōō oor nee nyoo kāykooyēy akuutō chiich koomoong'uunō koonēētūut chēpō paaypol choo lēē chu?

Soomana Nyoo Kuupkootēē Ng'ātuut 10:17-21

Nkōō pērēētūus chēpō Āraruut nyēpō kēny, ku kiikōrōōm kitya māng'oot nyēpō mōsōōk ākōō pānoon kipootō piich choo lēē too mu kōōroo Yāwuut.

1. Nkōō soomanaani kumwoorwēēch kilē machāmēy :Iriin piich walak kisiir walak amēēng'wēēy. Mii :ātēpō kōōrēēnyoon nyoo /kuutōrōōrēy piich choo /kiirōōtēy kilē ting'ēy kiimnān /akeenyariil choo tāwārārēēn?
2. Mwoorēy :kiitapuu Nyoo Kiipkootēē Ng'ātuut kilē irēy nee :Iriin akipō mōsōōk, pānoon ākōō piich choo lēē too?

choo mēnkēēchēēn. /Akēētō kuraayta pēsēntonoonēē king'eetee kēny akoong'o ākōy ārēēny. Pāyiisyoonooneēē kuumuukēy ku: kee-alta par, nkuy, sirooy, pany, tukuupō tuukaani, ākōō walak chaa chaang'.

- /Kēētō pānoon roopiyō choo toorētēy kipa sukuul, akēētō kiitapuun ākōō sirōōy.
- /Kēētoorēt mōsōōk ākōō pānoon makusara pareeng'waang', katang'waang' nkōō tukuukwaak walak.
- Muukēy kichaang' :mōsōōk ākōō pānoon nkōō kōōrēēnyoon. Wasa piich choo muukēy kuutoorēt pāyiisyoōn choo lēē chu nkōō ng'wēny. Roo lēt nyēpō kiitapuuni wōloo iimukēy iinyōōrchi toorētō.

3. Keeneet piich wōloo riiptooy keey manam :akwaaneek ntā kuunaamta piich walak kuutyaantaa kantapōōr.

Nama tuuyootin nkōō kōōrēēng'uung' ineet piich walak ng'al choo kaa-iineet keey. Pāyiisyoōnēē kiitapuū Ātiintyoontoo Kanta kuutoorētīn neeta. Roo lēt nyēpō kiitapuuni tēēsōwuu kiitapuus walak choo nēētēy akipō wōloo kiriiptooy kuutyaantaa kantapōōr.

Piirō nyoo kuunēētēy keey ākōō tuum

Mina piirō akipō supkō nyēpō kaaniiseeng'uung' nyoo ruutoochinii chiich nyoo mnyoonēy kitya nkōō kantapōōr. Iimukēy iing'uutu kipōk ku-irēy supkoonoonēē ng'al tōkōl choo mākichāmēy nēē ityō inguutu ku-irēy ng'al choo kichāmēy. Mina tuum nyēpō tukun tōkōl choo kichāmēy si nēē ng'at kuutoorēt chiich nyoo mnyoonēy nkōō kantapōōr.

kunam :kantapōōr eeyaa Kanta akutoowu kuusyēēwu akuuntoluunō tukun poor. Kuteepa :Kantaan cheepyōōsōōchu kiipō kaaniisa kilē, “Nēē ātiing' :aneen eeyeenyuun kuunoomtooyoon kantapōōr?” Kuwālchi taktaaryaantaanoonēē kilē, “Nēē iriip keey ku mānāmiin.” Kiing'uuti :kipāyityoontoonoonēē Kanta oortin choo pāyiisyoōnēē paani riipēy eeyeenyiin akumwoochi āmiisyo choo yāmēy /kēētō. Kiipaypayiit :Kantaan āmu kiisōwu wōloo riiptooy eeyeenyiin. (Kii-iitoo 17)

Kii nēē it pērēētūus choo /kināmēy laakwee, /keenam ku kiikunyārkiliit pōōr kaamee. Kunam :eeyaa Kanta laakwee akumwa kilē, “Wuuy Panan, nyoo māting'ēy sikiik”. Nyoo matyaan kima :eeyaa Kanta, kukuurēē :Kantaan laakwee Panan.

Kiīnam :Kantaan laakwee akutēpō keet keel akumwa kilē, “Moomētooyiin towēē ilēku panan, kēēlēku :inyēēn nyuun anee laakwa kung'eeta paannyēēny”. (Kii-iitoo 18)

Soomanaa 3 Kinyikisiituuy :ng'ala nkōō

Tēēpuut choo kung'āloolēē

1. Nēē mnyoonchō :kaachiich akumēērō nkōō kantapōōr nkōō kōōrēēnyoon kilēkuuy nee laakook?
2. Kiitoorētītō ānō :chēēpyōōsōōchu kiipkōōnēē kaaniisa katang'waang' Kanta nkōō pāyiisyōōn? (Wāluut: Kiitoorēt nkōō pāyiisyōōn chēpō kaaw, kyoopu āmiisyō, kiimwoochi ātiinton, kii-ir eeyaa Kanta kiroor, akuuneet Kanta wōloo riipitooy eeyeenyiin kikaraam)
3. Kiinyōōruuntō ānō apootaa Kanta kuutyaantaa kantapōōr? Kinyōōruuntō ānō mpō eeyaa Kanta kuutyaantaanoonēē? Muukēē kinyōōruuntō ānō laakwee kuutyaantaani? (Wāluut: Kiiru :apootaa kanta nkōō cheepyooso nyoo kiiting'ēy kuutyaantaa kantapōōr; Kinyōōrchi :eeyaa Kanta kuutyaantaanoonēē poonteenyiin; Muukēy kinyōōrchi :laakwee kuutyaantaani eeyeenyiin).
4. Ipkooteēē kilē kiiteerta ānō :Kantaan ākōō eeyeenyiin akipō wōloo kiinyōōruntō eeyaa Kanta kuutyaantaa kantapōōr?
5. /Kuusyookēy kuutyaantaa kantapōōr nkōō sipitaali nkōō kōōrēēnyoon? Ting'ēy saakit :sipitaaliinēchoochēē choo poorsōōt nkōō kuutyaantaa kantapōōr?
6. Mii :chiich kōōrēēnyoon nyoo nkēt wōloo /kiriipitooy chiich nyoo ting'ēy kantapōōr? Muukēy kuuneet piich walak? Mwooruu.

Tukun choo kuunēētēy keey

Nyōōruuntooy ānō :chiich kuutyaantaa kantapōōr?

(Teepee tēēpuutyooni kiineetanikuuk tōkōl. Tasee wāluutēchu tuupēy nēē mamwa chiich. Roo nēē muukēy kinyōōru nkōō ātiintyoontēē wāluut walak)

- Nēē ir :chiich takal nkōō chiich nyoo ting'ēy kuutyaantaa kantapōōr. Oor nyi nyoo oōw nyoo /kinyōōrchinii kuutyaantaa kantapōōr.
- Nēē tiing' :chiich kērētiipō chiich nyoo ting'ēy kuutyaantaa kantapōōr kilēē nēē /kitāsi chiich kērēti chēpō chiich nyoo ting'ēy kuutyaantaanoonēē.

Kaatyama

(kaatyamaani kuutoorētēy :kiineetanik kisōwu oortin choo muukēy kinyōōrchi kuutyaantaa kantapōōr ākōō choo mānyōōrchinii. Wāluuy kiineetanik kilē ee nta aa nkōō tēēpuutēchu.)

limuukēy iinyōōru kuutyaantaa kantapōōr:

1. Nēē taakwees chiich, nēē tiing' chiich, ntā nēē lēēchi chiich aasak. (aa)
2. Nēē kipāyiisyēērēē siintaanu nyoo kākurutō chiich nyoo ting'ēy kuutyaantaa kantapōōr amaaroor chiich. (ee)
3. Nēē ramta kikoompō nta ku saani nēē ā-āmiisyēy tōkōl. (aa)
4. Nēē ramta kaapchōō nta ku kaaraay. (aa)
5. Nēē ir takal nkōō chiich nyoo ting'ēy kuutyaantaa kantapōōr. (ee)
6. Nēē sur chiich :cheeplokos nyoo kaakusur chiich nyoo ting'ēy kuutyaantaa kantapōōr. (aa)
7. Nēē pāyiisyēērēē tukun choo ng'ētiipēēn choo kaakupāyiisyēērēē :chiich nyoo ting'ēy kuutyaantaa kantapōōr amaakiiror. (ee)

2. /Kēēriip mōsōōk ākōō pānoon

Kārāmiiituuy nēē toorēt :kaaniisa mōsōōk ākōō pānoon kuumuuk kuutoorēt keey.

(Teepee kiineetanikuuk wōloo muuktooy kuutoorēt kaaniiseen choo mii kōōrēēnyoon mōsōōk ākōō pānoon. Tasee chu tuupēy nēē maamwa chiich.)

- Kuwas par nyoo muukēy kupal nkōō supkēēn, akuwāsi mpō tukun choo toowuunēē pāyiisyēēng'waang' nkōō paraanoonēē.
- Kuchēp wōloo muukēy /keeneeta laakooy choo kaaku-ēēchiniituuy kisōwu kii-ir tukun choo toorētēē keey kilēē kii-irta ng'achareen, kiteek koorin akunāpiisyō.
- Kitoowu mung'aareen choo mēnkēēchēēn: /kumilchinii supkēēn choo mēnkēēchēēn rōōpiyō choo māyiisōōt kitoowuunō mung'areen

ākōō chēpō laakōōkwaak. Nēē kaakima :chiichi kāting'ēy kantapōōr,
 kitas taay :supkoonoonēē kiruutoochi kaayoonēē. Kuteeka
 kaaraneeng'waang' takuumuuk kuutoorēt mōsōk ntā ku pānoon chu /
 kākumētō.

Nēē mii iriipēy piich choo ting'ēy kantapōōr iriip keey mpō

*(Mwoochii ng'aleechu tuupēy supkēēng'uung'. Nēē muukēē ikuur chiich
 nyoo nkēt ng'aleepō saakit kuutoorētīn kuuneet ng'aleechu.)*

Kuutyaantaa kantapōōr kimii pēr choo mii pōōrpō chiich, kitya ku mii
 kērēti. Nēē riipēy chiich nyoo ting'ēy kantapōōr, iriip keey
 māting' :kēiitiichiich pōōrtāng'uung'. Muukēy kuroolu :chiich nyoo
 mnyoonēy kērēti ntā kumanteera moo, nta kupkaana kimooti.

Nēē iriipēy chiich nyoo ting'ēy kantapōōr, ituup i-ir tukuuchu:

- Wunēē ēēruung'uung' pēr akōō sāpuni sayit aka tōkōl.
- Rata kimoo aka tōkōl nyoo iting'ēy ntā kuting'ēy :chiitō nyi
 mnyoonēy.
- Nēē uunēy chiichi mnyoonēy, iilaak tukun choo riipēy ēēruunēkuuk.
- Wunēē 'jik' nkōō pēr sirōōk chu pāyiisyēērēē chiichoonēē ākōō koot
 nyi māng'ēy ntā iimaal koot.

- Muukēy kinyōōru :laakwa paani kunāmēy nta kunyōōrchi chēēpō
 kiitin nēē ting'ēy :kaamee kuutyaantaa kantapōōr.
- Nēē kimurō :rōōtwō chiich nyoo ting'ēy kantapōōr /akeereer
 /kēēpāyiisyēērēē rōōtwoonoonēē /kēēmurō chiich aka.

Sōwuuntooy keey ānō chiich kilē ting'ēy kuutyaantaa kantapōōr?

*(Teepee tēēpuutyooni kiineetanikuuk tōkōl. Tasee wāluutēchu tuupēy nēē
 mamwa chiich).*

- Oor akoong'o kipaas nyoo /kuumuukēy /kēēsōwu nēē ting'ēy :chiich
 kuutyaantaa kantapōōr ku /keesyaak. Chiich nyoo kiikuchuat
 kuutyaantaa kantapōōr pōōrtanyiin, kiting'ēy kuutyaantaanoonēē
 nkōō pēr choo mii pōōrtanyiin: kilēē, kērēti, syeen, ng'ul, chēēpō
 kiitin. /Kuusyookēy kērēti nkōō sipitaali tākēēsōwu nēē
 ting'ēy :chiich kuutyaan nta māting'ēy.
- /Mākuurōōtēy chiich kipaas /akēēsōwu nēē ting'ēy kuutyaantaa
 kantapōōr. Muukēē kukaraam pōōr pō chiich nyoo ting'ēy kantapōōr
 amoomii :kiyoo ng'uutuuy kilē mnyoonēy. Muukēy kitēpō :chiich
 nyoo lēē nyoonēē kēnyiis sōmōk ākōy taman kiting'ēy
 kuutyaantaanoonēē nkōō pōōrtanyiin. Nkōō kēnyiisyēchu tōkōl
 kimii :chiichoonēē kuunāāmtooy piich walak kuutyaantaanoonēē .
 Chaang' :piich choo ting'ēy kuutyaantaanoonēē amāting'ēy
 kantapōōr amēēnkēt mpō kilē kiikichuat
 pōōrwēyiikwaak :kuutyaantaanoonēē.

Āmu nee tākukaraam kuusyaak keey :chiich nēē ting'ēy kuutyaantaa kantapōōr?

*(Teepee tēēpuutyooni kiineetanikuuk tōkōl. Tasee wāluutēchu tuupēy nēē
 mamwa chiich).*

- Nēē sōwu kilē mēēting'ēy kuutyaantaa kantapōōr, imāng'iisyō nkōō
 oor nyoo imuukēy iriip keey manamin.
- Nēē irēy takal, nēē kii-āpiisyō ntā kitoomō, isyaak keey. Makaraam
 inaamta piich walak kuutyaantaa kantapōōr.

- Nēē kyoo-āp keey, apa :tōkōl keesyaakaak. Makaraam anaamta keey.
- Nēē āmārēy ā-āp keey, apa :tōkōl keesyaakaak toosōwu :tōkōl wōloo ālēē kitoomō ā-āpō keey. Tāmoo-āpchi koong’woong’ kuutyaantaa kantapōōr kumoonkēt.
- Nēē tunkurin :chiich, iwō keesyaakin. Chiich nyoo kakuntunkuru kumuukēy kukoolkool tukun akunyōōruuy kimootiin. Nyumnyum kuchuut pōōrpō chiich nyoo lēē nyoonēē :kuutyaantaa kantapōōr.
- Nēē isōwu keey kilē iting’ēy kuutyaantaa kantapōōr, imuuk iriip keey i -am āmiisyō nyaa karaam, iimuung’ nyoo yāmēy, i-am saakit choo toorētēy kilēē anti-retroviral (ARV’s), ichuut or nyēpō neet nyoo ting’ēy saakit tēēriipō keey manamin chēēptiikoon nyoo āpuuy cheeplokos.
- Nēē cheepyooso nyoo iting’ēy tuum, kukaraam /keesyaakin nēē ting’ēy kuutyaantaa kantapōōr teemeenaamta laakweeng’uung’. Imuukēy i-am saakiteepō ARV’s choo ripēy laakweeng’uung’ manam :kuutyaantaa kantapōōr.
- Nēē nkēt kilē iting’ēy kōrōōy aka nyoo kiikōōnu :takalaanti kilēē kata nyēpō takal kukaraam iwō /keesyaakin. Nyumnyum inyōōru kantapōōr.

Āmu nee takuuwārēy :piich kumwaarta kilē ting’ēy kuutyaantaa kantapōōr ntā ku kantapōōr?

(Teepee kiineetanikuuk tōkōl, tāsii chu tuupēy choo kāmwooru.)

- Wārēy kilē tāyēēch :piich.
- Wārēy kilē muulēy :piich
- Wārēy kilē pootēy pāyit nyoo ting’ēy
- Wārēy kilē nāmēy :sōōrnān

Nēē tas taay :piich choo ting’ēy kuutyaantaani ku-unchi keey akitāsēy taay ku-irootēy takal nyoo māmārēy kusōwu akipō piich walak,

1. /Kēēriip piich choo ting’ēy mnyoonpō kantapōōr

Neeta supkēēn nkōō kaaniisa chēpō piich choo ruutoochinii koorin choo mii :chiich nyoo ting’ēy mnyoon pō kantapōōr. Karaam /keeneet naran kilē ku akwaaneek chu ruutooy.

(Mwoochii kiineetanikuuk kuupkaat kilēē nyi: Imii iiruutoochinii kaaw nyoo paanta kima :poontee akipō kantapōōr. Mii :cheepyoosee yoonēē nkōō laakōōk ang’wan choo mēnkēchēēn. Teepee kiineetanikuuk nkōō supkēēn choo menkēchēēn kisirchi paalaalyaan wōloo muukēy kuutoorētītō kaayi. Tasee chu tuupēy nēē mamwa chiich)

Lēē nyi wōloo kriptooy chiich nyoo ting’ēy kantapoor nkōō katanyiin:

- Karaam /kēēruutoochi chiichi mnyoonēy nkōō katanyiin kinyil chaa chaang’.
- Nyoolchinii /keecheer chiichi ting’ēy kantapōōr kung’alaala kiyi kiiku-ira, akeeteerta kikaraam kimii kirāruuy ng’aleechiich.
- Nyoolchinii /kēētoorēt kunyōōru āmiisyō nyoo tēnii :pōōrwēyikwaak kukiilyō kilēē pēēny, kaaraak, chē, maaraakwa, maayaay, nchuku, mōōkēēn, ntisiin, alpay, muchēēlē, mā-ēēmpēēn, machuunkwa, ntooma, nanaas, nyaanya, ākōō nkuy.
- Nyoolchinii /kēētoorēt kupa kunyōōru cheepsaakityaan tākuutō saakit chēpō mnyoonwēy walak choo nyōōruuy.
- /Kēētoorēt kisōwu wōloo kuutētoorēē saakit chēpō anti-retroviral (ARV’s) choo kusuusēy machaaytaaara chiich :kantapōōr.
- /Kēētoorēt akwaaneek kumāng’iisyō nkōō pāypooyō.
- /Kēētoorēt kunam keey nkōō piich walak choo mnyoonsoot nkōō supkēēn tākunyōōru toorētō nyēpō saakit akunyōōru kicheer keey.
- /Keeneet kaayoonēē wōloo /kiriipooy chiichoonēē mnyaanaat.
- Ātuumō akaasaa nkōō akwaaneek.
- Āsoomānchii paaypōl akwaaneek.
- Ang’alaalee chēpuut choo mii taay akipō piich choo lēē choochēē

Tēēpuut choo kung'āloolēē

1. Nkōō inyēēkaapkootuut ku āyu paani kiitil :Kantaan kutoowu kuwō Tuuyoo kaanisa?
2. Nyoo kiitēētēnii :kaaniisa kaayoonee rōōpiyō ku kii-irchi nee laakōōchoochēē? (*Wāluut: Kiineet akwaaneek wōloo mukēy kutoorētītō keey.*)
3. Kiiwō :Kantaan akoo laakōōkwaak kimang' ānō paani kii-oon tilyeeng'waang'? (*Wāluut: Kiipa kimang' nkōō cheepyooso nyoo kiichōōnēē kaaniisa nyoo kiichō kuutoorēt akwaaneek paani kiimnyoonēy Eeyeeng'waang'*)
4. Muukēy kucheerta ānō :kaaniisa piich nkōō kōōrēēnyoon kuumuuk kiriip laakooy choo mātingēy tilyay choo muukēy kuriip?
5. Kiiwālisyo kilē nee :kaapkootuutēpō Kanta kung'eetee kumēērō sikiichiich? (*Wāluutyēē: Kiiwāriisyō kilē rookēy :katang'waang' tōkōl wōloo nyuun kiikiikunyōōru kāāmoong'uunō kilē kārāmiituuy taay*)
6. Nee nyoo kii-ira tākunyōōru :Kanta kāāmoong'uunō akipō pērēētus choo mii taay? (*wāluut: Kiikaakunyōōru :katang'waang Kanta wōloo māng'ēy, akunyōōru par, akuuneet keey kisōwu Iriin, akuuneet keey kisōwu tukun chaa reelacheen choo irēy tākuumuuk kuutoorētō keey, akilē ku Kiliimō choorwa nkōō wōloo mii Kantaan.*)

Tukun choo kuunēētēy keey

Nee tukun sōmōk chēpō kāāmānuut choo muukēy ku-ir :kaaniisa si nēē ng'at kicham akuriip piich choo ting'ēy kantapōōr?

(*Mwoochii supkēēng'uung tukuuchu lēē sōmōk*)

- ◇ Kiriip piich choo ting'ēy mnyoonpō kantapōōr.
- ◇ Kiriip mōsōōk ākōō pānoon.
- ◇ Kuuneet piich wōloo riipitooy keey manam :akwaaneek ntā kuunaamta piich walak kuutyaantaa kantapōōr.

kusēētēy :kōrōōyi pō kantapōōr kilēē sērēētyoon nyoo māyoomēy akuuwaang' piich choo makirar. Karaam kinam keey :piipō akung'alaalee ng'aleepō kantapōōr kikaraam tākuumuuk kiriip keey.

Kir nee nyoo muukēy kiwal kōōrēēnyoon tāmaakuuwārēy :piich kumwaarta kilē ting'ēy kuutyaantaa kantapōōr?

(*Teepee kiineetanikuuk tōkōl, tāsii chu tuupēy choo kāmwooru.*)

Nyumnyum kumwaarta keey :piich choo ting'ēy kutyaantaa kantapōōr nēē:

- Kaakusōwu :piich tōkōl kukaraam wōloo nāmtooy chiich :kuutyaantaa kantapōōr nkōō wōloo mānāmtooy piich.
- Muukēy kunyōōchi :piich kaat, piich choo kiinyōōru kantapōōr nkōō oor nyēpō ng'ōōki, kilēē paani kiikuunyōōchi :Iriin kaat akwaaneek.
- Muukēy kiteer keey :piich nkōō choomnyoot choo ting'ēy kuutyaantaa kantapōōr. Muukēy mpō kuutoorēt kitoowu supkēēn chēpō :piich choo ting'ēy kuutyaantaanoonēē sikunyōōru kung'āloolchi keey.

Piirō nyoo kuunēētēē keey ākōō tuum

Mina piirō ntā ku tuum akipō chiich nyoo mwoochinii katang'waang' kilē ting'ēy :inyeentee kuutyaantaa kantapōōr.

Kiyoo mwoorēy :Paaypōl

Soomana Nyoo Kiipkootēē ng'ātuut 22:22-24 ākōō Chowaana 8:1-11

Kiichō :Yēesu kuusilta ng'ātuut chēpō Ārāruut nyēpō Kēny.

Mwoorwēēch :siruut choo mii kiitapuu Nyoo kiipkootēē Ng'ātuut akipō siirātoo karwa nkōō tunkurō. Akuutoorētēēch kēēsōwu siruut choo mii kiitapuu Chowaana.

1. Kiiwālchi nee :Yēēsu koonēēt chēpō ng'ātuut paani kiimuti inyeentee cheepyooso akilē kāsīir karwa akimar kilē /keewiira kōrin ākōy kima?
2. Kiimwoochi :Yēēsu cheepyoosoonoonēē kilē mātilchinii mpō :inyeentee kiirwook. Kiimwoochi nee :Yēēsu cheepyoosoonoonēē akipō ng'ōōkiichiich?
3. Kiimii :chiich nkōō ātiintyoonoonēē nyoo kiikāsīir karwa wōloo nyuun kiimaaamutu :chiich kichō taayuu :Yēēsu. Kiika-ir :chiichi ng'ōōki mpō? Ipkooteēē kilē kii āmu nee tamakuumutu kēērwoochi?
4. Akipō wōloo /ku-āptooy piich choo tīng'ēy kantapōōr oo, oortin nee choo karkeey ātēpēēng'uung' ntā ku chēpō piich chēpō kōōrēēng'uung' nkōō chu kiipō parisaay nkōō ātiintyoonoonēē?

Soomana Ēpēēsō 4:17-25 ākōō Ēpēēsō 5:3-13.

1. Yāmēy ku-ir nee :piipō Kiriistō akipō ātēpoos chēpō kēny choo manamēy keey nkōō ng'ātuut chēpō Iriin? (4:22)
2. Āmu nee sikēēmwoochinii keey man? (4:25)
3. Nee nyoo irēē nēē pkang' lēpooyin pō Iriin tukun choo ung'ootēēn? (5:12-14)

Keesa akee-ir

Āng'āloolchii keey akipō tukun choo kaaneet keey nkōō soomanaani. Kā nēē kaa-ipuntēēreē soomanaani oo, mii :tukun choo imārēy wala nkōō sāpēēng'uung'? Āsoochii keey.

:tilyeeng'waang' paree, kipa laakoochoochēē kumāng'iisyō nkōō cheepyoosoonoonēē.(Kii-iitoo 32)

Kiipāyiisyō :kantaan ākōō laakookwaak tōkōl kipootō mpō chēēpkōōrir nkōō pareeng'waang nyoo reel nyoo mii kaaniisa. Kiineet keey :Chēēpēēt ākōō Chēērōōtich kisōwu kunāpiisyō, aku nyuun kiichāmchi :kaaniisa akwaaneek cheeraaniin kipāyiisyēērō. Kiineet keey :Kiroop wōloo kisātitooy ng'achareen mu kō nyoo /kisātēē ng'achareen nkōō kaaniisa. Kitoowu kiwō :Kantaan tuuyootin chēpō kaaniisa ākōō laakookwaak. Kiisoomānchinii akuunēētēy :māsōwoontoo kaaniisa laakoochoochēē ng'ālyoontoo Iriin akipō araa māng'oot nyoo rēēl. Nyoo maatyaniit kitil :tōkōl kituup aranoonee. (Kii-iitoo 33)

Kiipaypayiit :Kantaan āmu kiicham kuchōōnēy :Kiliimō kuutoorētēy inyeentee nkōō pareeng'waang', akiimutuuy wēēriing'waang' nyaa manang' kichō kuupirēn nkōō Panan.

Kiimwoochi :Kantaan Kiliimō kilē, “Kii nēē mēērō sikiichuuch, ku kyoopkootēy kilē rookēy mpō katanyoon tōkōl. Mpō ntā tākukōrōōmō :ng'ala, kēēting'ēy kāāmoong'uunō.” (Kii-iitoo 34)

Kiitas taay :Kiliimō kumwoochii Kanta kilē kipa :tōkōl kaaniisa. Kii nēē mii pērēētuu akoong’o kilē :chēētang’waang’ Kanta Chēērōōtich, “Āwēētii muukēy āwō aneet keey ng’ālyoon.” Kilē :Chēēpēēt, “Āwēētyaa mpō. Ntā lēē anaan āmuukēy ānyōōru choorway walak.”

Kiimwoochi nyuun :Kantaan tiipiikwaak kilē, “Amuta nyuun laakōōchooch Chēēpkōōrir ākōō Panan, tākung’ētu Kiroop ākōō aneen takee-ireechaan pāyiisyōōn choo mii kaaw!” (Kii-iitoo 30)

Kii nēē wārākiisyō :tiipiikwaak Kanta, akupa kumwoochi inyeentee akipō paraa kaaniisa, kucham :Kantaan kulēku akoong’o nyēpō pichu pāyiisyēy nkōō paraanoonēē. Kiitē :pooyiipō kaaniisa laakoochoochēē paree nyoo oōw kipal, akuchāmchi kukas pareek tōkōl taku-am ntā ku-alta. Kiikiil keey nyuun :laakoochoochēē nkōō pāyiisyēēng’waang’ akinyōōru māng’oot nyaa karaam nyoo siirēy nyi kiipō taay. Nyoo maalōōwiit kuu-ooyta keey :Chēēpēēt sukuul.(Kii-iitoo 31)

Kii nēē mii pērēētuu akoong’o kuuyoochi :tilyeeng’waang’ Kanta kuut kilē kaakuyam kuwuurō Kantaan nkōō laakookwaak katang’waang’. Kii-iim keey :Kantaan nyēpō kwōng’uut akipō ng’ālyoontoonoonēē. Kiitaak :cheepyoosoo kaaniisa laakoochoochēē kupā kumāng’iisyō, nyoo kiitoorētēy akwaaneek paani kiimnyoonēy eeyeeng’waang’. Kiimāng’ēy :cheepyoosoonoonēē yoo kiilēēkitēē kaniisa ākōō pareetaa kaaniisa. Kii nēē kaaku-āpō

katang’waang’ Kanta

Ātiintyoontēē

Soomanaa 3 Nyikiisin nkōō katang’waang’ Kanta (Kii-iitoo 19)

Kii nēē mii pērēētuu akoong’o, kutēpō :Kantaan keet keel kipay Chēētāng’waang’ Panan. Kiipkaat :Kantaan kilē ntā kēēmii :chiich nyoo kēērēerinii laakwee, wōloo nyuun, kiiwārēy :piich kilē muukēy kinam akwaaneek :kantapōōr āmu kiima :eeyaa Kanta nkōō kōrōōyoonēē. Kiitoorēt :kaaniisa Kanta kuutō chēnkōō pēr choo tiliilēēn choo pāyēy laakwee.

Kiipaypayiit :Kantaan kii nēē ro kilē mii :Panana kitāsēy taay nyaa karaam. (Kii-iitoo 20)

Kiichō :wēēriing’waang’ Kanta nyaa manang’, nyoo /kikuurēē Kiroop pērēētuu akoong’o, akumwoochi Kanta kilē, “Āmārēy āmētō sukuul kilēē inyēēn nkōō Chēēpēēt”.

Kuwālchi :Kantaan kilē, “Iriip keey wēēri, waang’a sukuultii kupōk si nēē ng’at ichōōn itoorētēēch, nēē muuka mpō, kuureer kuwō :Chēēpēēt sukuul. Wōlōō nyuun nēē mii sukuul, iriip keey kimeenam choorway choo lēē wēēchin choo tuupootēy tiipin kilē taku-ir takal. Muukēy ātēpō nyoo lēē nyoonēē ku-irin kuunaamteen :tiipin walak kantapōōr nta ku kōrōōytiin walak choo kōōnuuy :ng’aleepō takalaanti.” Kusirpēn nyuun :Kiroop kilē wēētii kuukiilēy keey nkōō sukuul amātuupēy ng’aleepō tiipin.(Kii-iitoo 21)

Kii nēē mii pērēētū ākoong’o kuchō :tilyeeng’waang’
Kanta akumwoochi Kanta Kilē, “Kutuup keey nkōō
ng’ātuutēchooch, āmu kiiting’ēy :apoong’woong’
pēsētanyuun, ku nyoolchinii kipōyitwoon paraani
āmu kaakima apoong’woong.” Kuwālchi :Kantaan
kilē, “Moomii wōloo kipēētii :achaan.”
Kumwa :tilyaanoonēē kilē, “Moomāraa āsōwu
choochēē!” Akutas taay kumwoochi kilē, “Nkōō
paannyēēnyi kēēchārēy pareechu kyaapal :akwaan
kwēēn, wōloo nyuun, āwēētyaa āwārākēē
āchoomāng’ēy kata.”

(Kii-iitoo 22)

Nēē mii lang’atuunoonēē kiteep :Chēērōōtich Kanta
kilē, “Kuwuurēy :achaan nkōō yēēnyi?”

Kuwālchi :Kantaan chēētong’waang’ kilē, “ Mālēē
nyoonēē, kālē :tilyeenyoōn tākēēmāng’iisyēy
paannyēēnyi, wōloo nyuun, mārēy kēēchārēy :achaan
pareechooch kwēēn”. Kilē :Chēērōōtich, “Māyāmēēch
pareek chu ng’ētuuy, rookēē kee-ir :achaan tukun
walak choo kinyōōrchinii āmiisyo nkōō rōōpiyō choo
kipāyisyeērēē!”

(Kii-iitoo 23)

Nēēmii pērēētū akoong’o kutākwoorō,
kuumut :Kantaan ākōō Chēēpēēt laakweeng’waang’
sipitaali /keepa /keesyaak. Kii nēē mii kupētii,
kung’uuti :Chēēpēēt Kanta chiich nyoo kiiryoong’ēē
yoo lēēkitēē siirō akumwoochi kilē, “Chiichiinō nyi

Ātiintyoontēē

Soomanaa 4 Kunyōōruuy :Kantaan kāāmoong’unō
(Kii-iitoo 27)

Kiimāng’iisyēy :Kantaan ākōō laakookwaak
kupuntorēē ng’al choo nyikiisēēn. Kiikōrōmiit wōloo
riiptooy :Kantaan laakookwaak āmu
kiipar :kantapōōr sikiikwaak. Kiiruusōōt :kuut
pērēētūus walak, wōloo nyuun kiikiilēy keey :Kantaan
kuriip laakookwaak, akuutyam kilē ku eeya nyēpō
chēētang’waang’ nyi mining’.

(Kii-iitoo 28)

Kiimii :wēērii aka kōōroonoonēē nyoo /kiikukuurēē
Kiliimō nyoo kiicham kuruutoochinii Kanta pērēētūus
walak. Kiichōōnēy :Kiliimō nkōō wēēriing’waang’
akumwoochinii Kanta kilē, “Chōōnō keepe
kaaniisa”.

Kiikwālchinii :Kantaan Kiliimō kilē, “Mā aniinee āmu
āting’ēy pāyisyoōn chaa chaang’,” akiicham
kumwoochiinii kilēē nyoonēē ākēny.

(Kii-iitoo 29)

kiikōōnān tāpookwooni mii ēēruunyuun. Lēē yoo muukēy kuutoorētēēch kēēnyōōruu tukun choo kuutoorētēēy keey”. (Kii-iitoo 24)

Kiinyōōru :akwaaneek taktaari, aku kiimwoochi :taktaaryaantaanoonēē akwaaneek kilē mii kitāsēy taay laakwee nyaa karaam, akumwoochi kukany kisiirtō ārōō choo ng’ērin si nēē ng’at /keereer keesyaak nēē ting’ēy kuutyaan nyoo kōōnuuy kantapōōr.

Kii nēē kaakumwoochi :taktaaryaantaanoonēē Kanta ākōō Chēēpēēt akipō laakwee, kuutikoon akipō ng’al chēpō koomānuut chēpō tiipin ākōō wēēchin choo tēēniityō nkōō akwaaneek, “Āmu akwaan pānoon, ku mii murēn choo muukēy kukoonook āmiisyō ntā ku koonuunēy kuutyāmēy kuumēlmēlook kilē taa-ira takal nkōō akwaneek. Āriip keey kimaachuut ng’ērēpēēng’waang’. Nyumnyum kumanak :chiich, nta kunyōōru kuutyaantaa kantapoor, nta ku kōōrōōytiin walak choo kōōnuuy takalaanti.” (Kii-iitoo 25)

Kii nēē pakutuuyō Kantaan, Chēēpēēt ākōō Chēērōōtich, kukit :Chēēpēēt nēē kiiting’ēy kaapkootuut chēpō takal :chiichi kiitēnii inyeentee tāpookwo ēēr. Nkōō yoonēē, kuuyoomiis keey tiipiichoochēē kilē mā-irēy takal kitoomō /kēē-āp.

(Kii-iitoo 26)

Soomanaa 4 Kunyōōruuy :Kantaan kākāmoong’uunō

Soomana Koomāng’u 20:12-17 nkōō Mataayo 22:34-40

Kiitē :Iriin kipōk piichiich pō Israayeel ng’ātuutēchiich. Nēē mii lētuun kuu-oochi keey :Yēēsu ng’ātuutēchoochēē akuutuuyō kilē ku akoong’o. Nēētēēch :ng’ātuutēchu wōloo kimāng’tooy.

1. Kiiput :apootaa Kanta ng’ātuutyēē nyōōnō?
2. Nkōō oor nee nyi tiing’ēy :ng’ātuutyooni inyeentee nkōō katanyiin tōkōl?

Keesa akee-ir

Āng’āloolchii keey akipō tukun choo kaaneet keey nkōō soomanaani. Kā nēē kaa-ipuntēērēē soomanaani oo, mii :tukun choo imārēy wala nkōō sāpēēng’uung’? Āsoochii keey.

Tēēpuut choo kung'āloolēē

1. Kii nēē kaakimēērō :sikiipō Kanta, ku kāāwāriisyo nee nyoo kiiting'ēy :inyeentee ākōō weering'waang' kipootō tiipiikwaak?
(Wāluut: Kiiwar :Kantaan āmu kiimēēmuukēy kiriip laakwee, kiiwar :Kiroop kilē nyōōrchinii ānō :katang'waang' rōōpiyō choo muukēy kupāyiisyēērēē, kimar kimētō sukuul, Kiiwar :Chēērōōtich kilē pētēy wōloo māng'ēy amanyōōruuy āmiisyo nyoo yāmēy.)
2. Nee par :kantapōōr apoo ākōō eeya chēpō kaaw akoong'o nkōō kōōrēē nyoon oo, nee nyoo /kii-irēy keerō kilē katas taay kipa sukuul :laakookwaak chu kālēku pānoon? Nee nyoo /kiimuukēy kee-ir?
3. Nee par :kantapōōr cheepyooso nkōō kōōrēēnyoon kitakimanang' laakwee oo, kēēpāytooy ānō laakwee?
4. Nkōō kōōrēēnyoon oo, mii :oor nyoo /kuutoorētēē pānoon / kēēriipchi pareeng'waang', koong'waang, nkōō tukuuchu kiiting'ēy :apoong'waang' nēē kaakimēērō :sikiikwaak? Mii :chiich aka tōkōl nyoo muukēy kuutoorēt piich nkōō kaaniiseeng'woong' kisir wōloo mārēy kitēptō tukuukwaak kituup keey nkōō ng'ātuut paani kaakumēērō :akwaaneek?
5. Mii :chiich aka tōkōl nyoo nēētēy naran nkōō kōōrēēnyoon akipō kāroomin nyoo mii nēē kany :chiich ku-āpiisyo si nēē ng'at kuru nkōō sooyeenyiin kēny? Nēē moomii oo, ipkootēē kilē karaam keeneet ng'aleechu?
6. Nkōō kōōrēēnyoon mii :piich choo muukēy kuutēkōōnunēy tiipin ākōō wēēchin choo mēnkēēchēēn si nēē ng'at ku-irchi takal. litikoontooy ānō naran akipō piich choo lēē choochēē?

- Nēē mēēmuukēy :eeyeetaa laakwa kuurēēri laakweenyiin akimii :cheepyooso nyoo chāmēy kuurēēri laakwanoonēē, ku karaam /keesyaak /kēēsōwu kilē māting'ēy kuutyaantaa kantapōōr.

Piirō nyoo kuunēētēē keey nkōō tuum

Nkōō kōōrootin chaa chaang' ku tuumēy :piich tuumwēy choo nēētēy tukun choo reelacheen.

Pkaata kee akipō koriipō kaapēkēr sōmōk. Kimārēy koriichu tōkōl tākutiir tērēē kukaraam.

- Korta nyēpō taay ku “kēēkir keey”. Kimee-ir takal kitoomō i-apiisyo nta kitoomō /kēē-āpun.
- Korta nyēpō ārēēny ku “lēkuu nyoo ting'ēy koonyit”. Nēē kaaku-āpiisyo :chiich ku karaam kiriip keey māsiir karwa. Karaam kunyōōru mpō :cheepyoosee koonyit.
- Korta nyēpō sōmōk ku “Kiriip keey akwaaneek”. Nēē kaaku-āp keey :piich akutooku kilē ting'ēy :akoong'o kuutyaantaa kantapōōr, kuchoomnyēēchi :tōkōl wōloo muukēy kiriiptō keey.

Mina tuum nyoo nēētēy akipō koriichu sōmōk pō lēkēr.

Kiyoo mwoorēy :Paaypōl

Soomana Toowunō 39:5-20

1. Kii nēē tyam :cheepyoosoo Pootipar Chōōsēp ku kii-ir nee :Chōōsēp?
2. Kii nēē tyam :cheepyoosoonoonēē kinyil akinyil ku kii-ir nee :inyeentee?
3. Nee nyoo ipkootēē kilē nēētēēch :ātēpoo Chōōsēp akipō ng'aleepō kuutyaantaa kantapōōr ākōō kantapōōr.
4. Amina piirō nyēpō ātiinyoontoo Chōōsēp nyoo ng'uutuuy wōloo muukēy kuuneeteach ātēpōō Chōōsēp kēēriipō keey makii-ir ng'ōōki.

Nee aka nyoo kuumuukēy kee-ira keekartee kuutyaantaa kantapōōr manam piich ntā kitas taay?

(Ang'alaalee tēēpuutyooni nkōō supkēēn choo mēnkēchēēn, ākoosirchi wāluutēkwook paalaalyaan, ākootuuyō keey tōkōl ang'alaalee kiyoo kāānyōōru, ātāsii chu tuupēy nēē maamwa :chiich.)

- Kimeecham kēētāsiin kērēti choo toomō keesyaak nēē mēēting'ēy kuutyaantaa kantapōōr.
- Karaam kitya nēē /kaakēēpāyisyēērō siintaanu /keewiirta.
- Kimēēpāyisyēērēē tukun choo ng'ētiipēēn choo kaakupāyisyēērēē :piich walak kitoomō keeroor nta keechuut saakit choo wunēy.

Nēē ting'ēy :cheepyooso kuutyaan nta ku kantapōōr, ku michinii kuurēē ri laakweenyiin?

(Teepee tēēpuutyooni kiineetanikuuk tōkōl, nēē ng'at atasee chu tuupēy nēē maamwa chiich)

Nēē rēēri :cheepyooso nyoo ting'ēy kuutyaan nta ku kantapōōr laakweenyiin, kuumuukēy kinam laakwee :kantapōōr kupunuunō chēpō kiitin.

Chu tuupēy ku oortin choo kiimuukēy /kēēriipō laakwee mānyōōru kuutyaantaa kantapōōr.

- Payee laakwee chēchoo kakuuwaarta pēr choo /kiikuukuutu kukaraam. Pāyisyēērēē kikoompō nkōō kiichiikō nyoo tiliil. Nēē mee-ir kilēē nyoonēē kuumuukēy kumanteera moo laakwee akumnyaan.
- Nēē mēēmuukēē /kēēnyōōru chē, kuurēēri :cheepyooso nyoo ting'ēy kuutyaantaa kantapōōr laakweenyiin. Rēērinii laakwee nkōō āroo lo nēē ityō kiwal kipaya āmiisyō walak. Makaraam kuuwaar chēēpō kiitin nkōō āmiisyō. Nēē kipaya laakwa āmiisyō kukōōlkōōlēy moo. Nēē kiiwaar :āmiisyō ākōō chēku nyumnyum kuchuut :kuutyaantaa kantapōōr laakwee kupuntēērēē wōli kakōōlkōōl :āmiisyō.

Tukun choo kuunēētēy keey

Mii kēlchiinō nee kānyisiyō :wēēchin ākōō tiipin ma-ir takal ākōy ku-āp keey.

(Teepee kiineetanikuuk tēēpuutyooni, tasee chu tuupēy nēē mamwa chiich)

- Muukēy kumāng'isyō kilēē wōloo mārtooy :Iriin nkōō wōloo nēē titoo :kaaniisa. Si nēē ng'at kupāypāchi :akwaaneek ātēp nyēpō pooyoon nkōō cheepyooso nēē it pērēētuuni kā-āp keey akusirpēn kuchoomnyō akuukoonyit keey.
- Mānāmēy akwaaneek :kuutyaantaa kantapōōr ntā ku mnyoon aka tōkōl nyoo āpuuy takalaanti.
- Mānyōōruuy laakōōy kitoomō ku-āpiisyō ntā kēē-āp.
- Woontooy soomaneeng'waang'.

Nēē kiiku-ir :narana takal akuriirta paannyēēnyi ku nee nyoo muukēy ku-ir?

(Ang'alaalee tēēpuutyooni nkōō supkēēn choo mēnkēchēēn, akootuuyō supkēēn tōkōl ang'alaalee, nēē ityō ātāsi chu tuupēy nēē mamwa chiich.)

- Muukēy kitil kilē maaku-irēy takal ākōy kēē-āp ntā ku-āpiisyō.
- Muukēy kuutuuyō keey nkōō supkēēn choo mēnkēchēēn akuutoorēt keey kuuro kilē kāriip ng'aleechu kāsirpēn kilē mā ākōy ku-ir takal ākōy ku-āpiisyō nta /kēē-āp.
- Muukēy kutaya keey kōōmēn ntā ku saakit choo irēy chiich kupōōkit. Āmu :chiich nyoo pookitoot ku mātilēy ng'al kukaraam.
- Muukēy /kuusyaak keey nēē ting'ēy kuutyaantaa kantapōōr ntā ku kōrōōytiin walak choo kōōnuuy takalaanti.
- Ku nēē ting'ēy akoong'o nyēpō kōrōōytiinēchoochēē /kēēmuukēy /keenyaar.